



תכנית רודרמן  
ללימודי יהדות  
ארצות הברית



## ישראל – מאחדת או מפלגת את יהדות ארצות הברית?

מאת אלון פנקס

תרגום ועריכה: עלית קרפ

הגהה: הילה קלור



**תכנית רודרמן ללימודי יהדות ארצות הברית** היא תכנית אקדמית ייחודית וחלוצית שפועלת משנת 2013 באוניברסיטת חיפה. התכנית עוסקת במגוון רחב של נושאים הנוגעים לחיים היהודיים בארצות הברית, לחברה האמריקאית ולקשר ארוך הטווח והחשוב בין הקהילה היהודית באמריקה למדינת ישראל ולחברה הישראלית. מטרתה העיקרית היא חיזוק הקשר בין החברה הישראלית לקהילה היהודית בארצות הברית, באמצעות הרחבת הידע, הפצתו ויצירת קהילה מקצועית מבוססת ומשכילה שתפעל באקדמיה ובשדה המקצועי הישראלי. התכנית פועלת בשני מסלולים: הראשון הוא תכנית לימודים רב תחומית ומקיפה ללימודי תואר שני; והשני הוא מסלול שמטרתו לקדם את המחקר שעוסק ביהדות ארצות הברית בעבר ובהווה וליצור בסיס ידע למקבלי החלטות, למובילי דעת הקהל, למעצבי מדיניות, לבעלי מקצוע ולכל מי שמשתתף בעשייה הציבורית ובשיח הציבורי בישראל.

נייר המחקר השני הרואה אור במסגרת התכנית נכתב על ידי אלון פנקס, לשעבר הקונסול הכללי של ישראל בניו יורק. מאמרו **"ישראל – מאחדת או מפלגת את יהדות ארצות הברית?"** מתחקה אחר מעמדה של ישראל בקרב יהדות אמריקה מהקמת המדינה ועד ימינו. המחבר מבקש לענות על שורה שאלות הנוגעות למערכת היחסים המורכבת והאמביוולנטית בין שתי הקהילות היהודיות הגדולות והחשובות בעולם – מה מקומה של ישראל בתודעתם של יהודי ארצות הברית, האם הקשר עם מדינת ישראל התחזק במהלך השנים או נחלש, מה יחסה של יהדות ארצות הברית לצינות, ומה היו נקודות המפנה ביחסה של יהדות ארצות הברית לישראל.

אם נבחן מפרספקטיבה היסטורית את מערכת היחסים האמביוולנטית בין יהדות ארצות הברית לבין מדינת ישראל, ניתן לציין שתי תובנות בולטות: הראשונה היא, שעזרתם של יהודי התפוצות למדינת ישראל ולחברה הישראלית היא המפעל הפילנתרופי הגדול ביותר והמרשים ביותר בתולדות העמים. ספק גדול אם התנועה הציונית הייתה מגיעה להישגים המרשימים שאליהם הגיעה ומצליחה להקים את מדינת הלאום של העם היהודי בארץ ישראל, ללא עזרת יהודי התפוצות והיהודים האמריקאים בפרט. התובנה השנייה היא, שבכל פעם שבה מדינת ישראל שיתפה פעולה עם העם היהודי (ולא התעמתה אתו) הגיעו שני הצדדים להישגים מרשימים ששניהם יצאו נשכרים מהם.

הסכנות הטמונות בהתרחקותה של יהדות ארצות הברית מהחברה הישראלית הן בעלות חשיבות מכרעת לעתיד מדינת ישראל. ישראל מקבלת לעתים החלטות הנוגעות ליהודי התפוצות בכלל וליהדות ארצות הברית בפרט מבלי שעמדתם בנושא נלקחת בחשבון. החלטות מעין אלו יוצרות מתחים ומחלוקות בתוך הקהילות היהודיות, ועלולות להרחיק את יהודי ארצות הברית ממדינת ישראל ומהחברה הישראלית. הדבר רע ליהדות אמריקה והרה גורל לישראל. על כן יש לקוות, שנייר המחקר שלפנינו יעמיק את המודעות לחשיבות הקשר בין יהדות ארצות הברית לבין ישראל והחברה הישראלית.

**פרופ' גור אלרואי**

ראש תכנית רודרמן ללימודי יהדות ארצות הברית

אוניברסיטת חיפה

## אלון פנקס – ביוגרפיה

בשנים 2004-2000 כיהן אלון פנקס בתפקיד הקונסול הכללי לשעבר של ישראל בניו יורק, יועץ למדיניות החוץ וראש הלשכה של ארבעה שרי חוץ (בהם שמעון פרס, אהוד ברק ופרופ' שלמה בן-עמי), וכיום הוא משמש יועץ לכמה חברות בין-לאומיות.

במהלך הקריירה הדיפלומטית והפוליטית שלו בשנים 1991-2004 היה פנקס בקבוצה ישראלית-אמריקנית לתכנון מדיניות אסטרטגית בראשותם של הנשיא האמריקני ביל קלינטון ושל ראש ממשלת ישראל אהוד ברק; השתתף במשא ומתן לשלום בין ישראל לסוריה בשנים 1999-2000; היה חלק מצוות המשא ומתן עם האו"ם על הנסיגה מלבנון ועל תיחום הגבול בשנת 2000; וכן חלק מצוות המשא ומתן לתהליך השלום הישראלי-פלסטיני בשנים 1999-2001.

מאז הוא מייעץ לחברות בינלאומיות שונות (Tigris Financial Group, BSGR and Cycurity), מתמחה בתכנון אסטרטגי, בניהול משברים ובדיפלומטיה עסקית, במיוחד בישראל ובארצות הברית.

מאז עזב את השירות הממשלתי שימש חבר במועצות המנהלים של החברות: Ormat Industries; Brainstorm Bio-Med Stem Cell; research and solutions; BMW Israel; IEI: Israel Energy Initiative.

פנקס הוא בוגר האוניברסיטה העברית בירושלים ואוניברסיטת ג'ורג'טאון בוושינגטון. הוא משתתף תדיר בתכניות טלוויזיה, כותב בעיתונות ולוקח חלק בצוותי חשיבה בין-לאומיים.

## נקודות מרכזיות

- ❑ מדינת ישראל אינה ממלאת תפקיד מאחד במיוחד בקרב יהודי ארצות הברית וגם לא תפקיד מפלג במובהק. היא מאחדת את יהודי ארצות הברית ומפלגת אותם, ממש כפי שסוגיות אחרות משפיעות על ציבורים שונים ועל אנשים פרטיים בקהילה היהודית באמריקה.
- ❑ המקום שישארל ממלאת בחיי היהודים באמריקה ובתפיסותיהם והתפקיד שהיא ממלאת עבורם קשור יותר לאופן שבו הם מגדירים עצמם כקהילה וכיהודים מאשר לאופן שבו הם תופסים את ישראל.
- ❑ רוב מוחץ (כ־70 אחוז) מיהודי ארצות הברית חשים עצמם קשורים מאוד לישראל או קשורים אליה "באופן כלשהו". במובן זה נותרת ישראל סוגיה מרכזית – בין אם היא מאחדת או מפלגת – עבור יהודי ארצות הברית. אין כל ספק שמאז 1967 יש לישראל מקום מיוחד וייחודי בתודעתה המשותפת של יהדות ארצות הברית.
- ❑ הקשרים עם ישראל נותרו חזקים כמו גם המחויבות כלפיה. אלא שבכמה מובנים ובהיבטים מסוימים הקשרים והיחסים התרופפו. חיכוכים תכופים וסוגיות בלתי פתורות העמיקו את הסדקים וגרמו גם למתח ביחסים וגם להחלשתם במהלך עשר-עשרים השנים האחרונות.
- ❑ ישראל נוכחת מאוד גם היום בחיי היהודים באמריקה, אבל הזמנים השתנו ואיתם גם הזמירות, עם חלוף הדור שזוכר את שנת 1967 ואת מה שהיה לפניו, ישראל מאבדת את המקום המרכזי שהיה לה בתודעתם של יהודים בני פחות מ־50.
- ❑ לפני 1948 היו יהודי ארצות הברית במצב מיוחד, לעתים מוזר, משום שהיו הקבוצה האתנית-דתית היחידה בארצות הברית שלא הייתה לה שום "מולדת", שום מכורה שניתן לשאת אליה עיניים, לטוות חלומות על אודותיה ולהתגעגע אליה, כפי שיכולות היו לעשות קבוצות מהגרים אחרות. המאפיין הזה, כשלצדו [זכר] השואה הוא בעל חשיבות אדירה בהבנת התפתחות האופן שבו תופסים יהודי ארצות הברית את ישראל ואת יחסיהם עמה.
- ❑ מדינת ישראל אינה מרכזית ליהדות (ניתן לטעון, שההפך הוא הנכון) שהתרבות שלה ודתה התקיימו בתנאים של העדר טריטוריה ושגשגו בהם. הדבר נכון בנוגע לתחושתם של היהודים לפני שנת 1948 ובמידה מסוימת גם אחריה.
- ❑ הדימוי העצמי של יהודי ארצות הברית, האופן שבו הם תופסים את עצמם, גישתם הקוסמופוליטית והתפיסות הערכיות והמוסריות שבהן הם מחזיקים, כולם התפתחו בטרם הקמת מדינת ישראל. ההתפתחות התרבותית, הסוציאליזציה של יהודי ארצות הברית, ההתבוללות שלהם והיטמעותם בחברה האמריקאית ובתרבותה היו תכונות מיוחדות של יהודי ארצות הברית ולא היה להן שום קשר לישראל, כמקום או כמושג.
- ❑ רוב יהודי ארצות הברית התוודעו לציונות מאוחר יחסית, והם גילו הסתייגות באימוץ הרעיון והתנועה הפוליטית ותמיכה בהם. בראשית המאה ה־20 ובמהלך שנות ה־30 שלה גילו רוב יהודי ארצות הברית עוינות בוטה כלפי הציונות, בה ראו ענף של הסוציאליזם שאין לו דבר וחצי דבר עם ניסיונותיהם להיטמע בארצות הברית. הם לא ראו שום סיבה משכנעת לתמוך באידיאולוגיה הזאת לפני 1948.
- ❑ הציונות מיקמה את ישראל כמרכז הזהות היהודית העכשווית והדבר הזה היה נכון רק לעתים רחוקות לגבי יהודי ארצות הברית. באופן טבעי היו היחסים בין יהודי ארצות הברית לישראל בעלי אופי אמביוולנטי בתקופה שבין 1948 ל־1967.
- ❑ הניסיונות לתאר את היחסים כסיפור אהבה קבוע שמתפתח תמידית ומלווה ביחסי קרבה נובעים משכחה נוחה במקרה הטוב, ומשכתוב סלקטיבי של ההיסטוריה במקרה הפחות טוב.
- ❑ 1967 הייתה שנת מפנה בהגדרת היחסים ובאופן שבו רואים יהודי ארצות הברית את ישראל. כשהם רדופי רגשות אשמה בגלל ההשפעה המועטה יחסית שהייתה להם על מדיניותה של ארצות הברית במהלך מלחמת העולם השנייה, יהודי ארצות הברית, חו איומה קיומית נוספת: השבועות שקדמו למלחמת ששת הימים, כשישראל הייתה נתונה לאיום. ה"נס" של הניצחון הצבאי המפתיע והמהדהד שהתחולל על רקע המלחמה הקרה והתמיכה הרוסית במצרים ובסוריה קירבו מאוד את יהודי ארצות הברית לישראל.
- ❑ בד בבד, מעורבותם ההדרגתית המעמיקה והולכת של יהודי ארצות הברית בפוליטיקה האמריקאית והשתלבותם בה הפכו את ישראל לסוגיה חשובה, מלכת ומאחדת.
- ❑ אירועי 1967 הפכו את ישראל למה שניתן לכנות "דת חדשה" שהקיפה כמעט את כל הזרם המרכזי במסד היהודי. הדבר הוביל ליצירתה של הסיסמה: "כולנו ביחד". אף על פי שהיא שימשה כלי לגיוס לפעולה, קריאת שידול בעת ירידה בגיוס תרומות והצהרת מחויבות לארגונים ולפרויקטים, הייתה לה גם תוצאה ממשית: היא הפכה את ישראל לגורם המאחד הגדול ביותר והיחיד בגודלו, וכמעט הפכה אותה לסיבת קיומם של כל הארגונים ופעילויותיהם.

- כיום, בהתאם למגמה שעליה מצביעים סקרים רבים, ישראל אינה אחת מחמש הסוגיות המשפיעות ביותר על דפוסי ההצבעה של יהודי ארצות הברית ועל השיקולים שמנחים אותם בבחירות בארצות הברית. פעילויות הקשורות לישראל ותומכות בה, ארגונים, פרויקטים ועצרות הלכו התרבו, אולם יהודים אמריקאים נוטים להצביע על בסיס שיקולים אחרים. הנושאים שבהם עוסקים יהודי ארצות הברית הם אמריקאיים למהדרין ומעורבותם הפעילה בפוליטיקה האמריקאית והשתתפותם בחיים הפוליטיים אינה נובעת בדרך כלל מסיבות הקשורות בישראל.
- היחסים והברית האסטרטגית ה"ייחודיים", ה"מיוחדים" וה"בלתי ניתנים לערעור" בין ישראל לארצות הברית שראשיתם בשלהי שנות ה־60, חיזקו את מקומה המרכזי של ישראל בחיים המאורגנים והאינטלקטואליים של יהודי ארצות הברית, ובד בבד גם הובילו לחיכוכים.
- הברית בין ארצות הברית לישראל הייתה לחרב פיפיות. מצד אחד, כל זמן ששתי המדינות דבקו בברית וביחסים המיוחדים, תהיה ישראל מרכזית מעצם כך לארגונים יהודיים, לקבוצות וליחידים. מצד שני, קיימת נטייה לראות בחוזק המבני ובחיוניות הפוליטית של היחסים דברים מובנים מאלהם, בעוד חיכוכים, הבדלי אינטרסים ומדיניות ישראלית שנויה במחלוקת נידונים ביתר קלות על ידי המגזרים השונים בקהילת יהודי ארצות הברית.
- "נאמנות כפולה" היא בדיה אנטישמית חסרת בסיס שמוטחת מדי פעם ביהודי ארצות הברית בגלל תמיכתם בישראל וההעדפה כביכול שהם מעדיפים את האינטרסים שלה על פני אלה האמריקאים, והיא נובעת מהיחסים המיוחדים שיש ליהודים עם ישראל, ונעדרים מיחסיהן של קבוצות אתניות אחרות עם "ארץ המוצא". הסוגיה שמורה בדרך כלל תחת מעטה סודיות, אבל איכשהו אורבת תמיד, בייחוד אחרי "פרשת פולרד" בשנת 1985. הנושא הזה רלוונטי כאן רק כהיבט להבנת האופן שבו דעותיהם של יהודי ארצות הברית נראות לעתים לאמריקאים מסוימים (גם לאנטישמים האמתיים וגם לאחרים).
- הפער ההולך ומתרחב בין יהודי ארצות הברית לישראל נובע מארבע סיבות משמעותיות: ההיסטורית (אחרי 1967), התרבותית (התפתחויות חברתיות בכיוונים שונים), הדתית (יחס ליהודים רפורמים וקונסרבטיבים) והפוליטית (יהודים אמריקאים "ליברלים" נגד ישראל "הקולוניאליסטית").
- יש גם סיבה חמישית, המהווה הסבר על לנתק: נורמליזציה. הכוונה לנורמליזציה של ההכרה בכך שישראל חזקה ורבת עוצמה, ואינה נתונה לאיום קיומי; נורמליזציה של יחסי ארצות הברית-ישראל; והנורמליזציה בתחומים החברתיים, התרבותיים והפוליטיים של החיים היהודים באמריקה.

## מבוא

### “כולנו ביחד!” – האומנם?

שבת אחת, בשעת בוקר מאוחרת, עם סיום התפילות, ניגש מרווין כהן לרב בבית הכנסת הקונסרבטיבי בפרוור של מיאמי. עלי לדבר אתך בעניין דחוף, אומר כהן. בעונג רב, עונה הרב מיד, בוא ניגש למשרדי. אתה באמת נראה קצת מדוכדך, אומר הרב. כן, נו, העניין הוא כזה, מתחיל כהן. אתה זוכר את אשתי האהובה, נשמתי התאומה, גאוותי וששוני, ברברה היקרה לי מכול, שנפטרה לפני שנה?

בוודאי, מהנהן הרב בראשו. אשה מקסימה. כולנו מתגעגעים אליה מאוד. אנשים בקהילה מדברים בשבחה באוזני ללא הרף. היא מאוד חסרה לנו יידי, אובדן גדול.

בכל מקרה, כהן ממשיך, זמן קצר אחרי שהיא נפטרה, קיבלתי דג זהב, פרדי.

כן, ממלמל הרב, אני זוכר שסיפרת לי.

אז הדג זהב הזה, פרדי, נעשה החבר הכי טוב שלי. האכלתי אותו, ניקיתי את האקווריום שלו, הוא היה האחרון שראיתי לפני שנרדמתי בלילה והראשון שאמר לי בוקר טוב כשהתעוררתי בבוקר. בחיים לא התלונן. תמיד נראה שמח לראות אותי.

זה נוגע ללב מר כהן, אומר הרב בעיניים לחות.

בכל מקרה, ממשיך כהן, אמש הדג מת. אני רוצה שתגיד עליו קדיש.

מר כהן, אומר הרב לאט, בכבוד רב ובידידות עמוקה, זה בלתי אפשרי. קדיש זה תפילה חשובה ומלאת משמעות. אני לוקח את זה מאוד ברצינות. אתה מתאר לעצמך לאן נגיע אם אתחיל לומר קדיש על כל חיית מחמד של כל חבר הקהילה?

אני חושב שאתה לא מבין רבי, אומר כהן הנרגש. כשהיית זקוק ל־50 אלף דולר לספרייה חדשה, באת אלי. שנזקקת ל־20 אלף דולר לתיקון הגג הדולף, לא אמרתי מלה. אני מבין שעכשיו אתה זקוק ל־100 אלף דולר לבריכת שחייה במרכז הקהילתי שלנו, נכון?

כן, מר כהן, אתה תמיד שם כשצריך אותך. אני אגיד לך מה, נעשה משהו יותר טוב מקדיש: בשבת הבאה אומר כמה מלים לזכרו בדרשה השבועית. אנשים יקשיבו לזה.

בשבת שאחרי זה הרב נושא את דרשתו.

אחרי שהוא מסיים, הוא רואה את כהן בוכה בדמעות שליש בשורה הראשונה. הוא ניגש אליו.

מה קרה, מר כהן? עשיתי כמיטב יכולתי ואמרתי כל מה שיכולתי על הדג, ינוח על משכבו בשלום. הכול בסדר?

אוי, רבי, מתמוגג כהן בדמעותיו. אני יודע. זה היה נהדר. אני מודה לך מעומק לבי. הוא היה חברי הקרוב ביותר, ואהבתי אותו בכל לבי.

אז מה הבעיה? שואל הרב הנבוך.

אתה מבין, כבוד הרב, אתה חושב שאתה מכיר מישהו, ואז אתה מופתע. לא היה לי שום מושג שפרדי עשה רבות כל כך למען ישראל, אמר כהן.

\* \* \*

עד 1948 היו יהודי ארצות הברית קבוצה ייחודית מקרב כל קבוצות המהגרים שהגיעו לאמריקה ויצרו את הפסיפס האמריקאי בשלהי המאה ה-19 עד אמצע המאה ה-20. ראשית, היהדות היא שילוב יחיד במינו של דת-אתניות-לאום, שהמזיגה ביניהם יוצרת במשך מאות שנים ציוויליזציה שמורכבת מתרבויות משנה ומזרמים שונים, ויש לה מרכזים גיאוגרפיים, אינטלקטואליים ופוליטיים. אבל מה שהפך את יהודי ארצות הברית לשונים בעליל בארצות הברית, היה העובדה שהם היו הקבוצה האתנית-דתית היחידה בארצות הברית, שלא הייתה לה שום מולדת, שום "מכורה" שניתן להיזכר בה, לשגות בחלומות על אודותיה ולהתגעגע אליה יחדיו.

לאמריקאים ממוצא אירי, לאמריקאים ממוצא איטלקי, לאמריקאים ממוצא פולני, לאמריקאים ממוצא קובני או לאמריקאים ממוצא גרמני – לכולם הייתה ארץ מולדת. הם היגרו לאמריקה מסיבות שונות בתקווה לשפר את תנאי חייהם. היהודים לא היגרו לאמריקה, הם נמלטו אליה. הם הותירו מאחוריהם את פולין, את טווייה, את רומניה, את רוסיה או את גרמניה, ומעולם לא הביטו אחורנית.

באופן אירוני, חלקו יהודי ארצות הברית את ייחודם זה עם אחת הקבוצות הוותיקות ביותר באמריקה: האפרו-אמריקאים שהובאו כנגד רצונם לאמריקה ונמכרו בה לעבדות.

אשר על כן, כל דיון ברגשותיהם של יהודי ארצות הברית כלפי ישראל, ביחסיהם עמה ובאופנים השונים שבהם הם תופסים אותה חייב להתחיל בכך שנצור במחשבתנו את העובדה ההיסטורית החשובה הזאת: יהודי ארצות הברית היו באמריקה, החלו את היטמענותם בחברה האמריקאית (והיו רחוקים מלהשלימה או מלהגיע לשוויון מוחלק בזמנו) ואת תהליך הסוציאליזציה התרבותית שלהם בה, שנים רבות בטרם הוקמה מדינה ישראל בשנת 1948. הציונות הייתה שם, כרעיון, כאידאולוגיה וכאסטרטגיה פוליטית, כיעד וכתוכנית לפעולה, אבל יהודי ארצות הברית גילו כלפיה רק התלהבות אינטלקטואלית מועטה ורק מעט מאוד סימפתיה, אם בכלל. הלך הרוח שבו היו נתונים היה הלך רוח של קבוצת מהגרים ושל אנשים פרטיים שמנסים להפוך את עצמם לאמריקאים. על כן כלל לא חשקו ברעיון הזר של סוציאליסטים רוסים ופולנים, שהתבסס על כתיבתם של ליברלים ולאומנים מרכז אירופאים בנוגע ליתרונותיה של מדינת לאום. הציונות הציעה נורמליזציה של החיים היהודיים וגאולה ליהודים המדוכאים. מי שכבר הגיעו לעולם החדש חשב שאמריקה הציעה את אותו הדבר, רק בצורה הרבה יותר מוצלחת.

מי שחקרו בדבר גילו, שהציונות התכוונה להשיב את היהודים למדבר שממה, שאין בו משאבי טבע, אין בו בניינים וגם לא תשתית תחברתית או מקומות עבודה. בנוסף לכל האטרקציות הללו, הייתה המולדת המקראית וארץ האבות מאוכלסת בערבים שחיו תחת השלטון העות'מאני, ואחר כך תחת המנדט הבריטי. איך כל הדברים הללו יכולים להתעלות על פני ניו יורק, על פני פילדלפיה או על פני שיקגו? למה שיהודי פולני שחי בשיכונים של הלואר איסט סייד ומנסה איכשהו להתפרנס ירצה לשוב ולתבוע בעלות על ארץ שיהודים אינם שולטים בה כבר 1800 שנה, אחרי שהוגלו ממנה במאות הראשונה והשנייה לספירה?

יהודי ארצות הברית רצו להיות אמריקאים. הם חלמו על הצטרפות לאומה הגדולה בתבל, הם חפצו להיות חלק מהחלום האמריקאי ורצו לחיות בארץ האפשרויות הבלתי מוגבלות, שהמכנה המשותף לכל אזרחיה הוא החוקה, החלה על כולם. הציונות הייתה מטבעה רעיון זר ובלתי מושך. אז התחולל שינוי שהסיט את מהלך ההיסטוריה ממסלולו, רצח העם הנורא בהיסטוריה, השואה, ששינתה הכול וטלטלה את ביטחונם של היהודים עד היסוד.

ובעקבותיה הוקמה מדינת ישראל.

אם היו יחסיה של יהדות ארצות הברית עם ישראל מוצגים בתרשים (שיוכל להתמודד בהצלחה רבה יותר עם מורכבותם), יהיה תיאור המצבים השונים במהלך הזמן, כדלהלן:

חוסר עניין ושמחה פושרת (1947-1949) < אדישות (1949-1967) < חרדה שהתחלפה בהערצה (1967) < התאהבות (1967-1977) < ההכרה בכך שישאל נוסח מרכזי בחיים המאורגנים של יהודי ארצות הברית (1977-1984) < הופעתם של סדקים אמיתיים, גם אם מודחקים ביחסים: מלחמת לבנון בשנת 1982, פרשת פולארד בשנת 1985 ותוצאותיה, סוגיית "מיהו יהודי" (3-1985-1985) < אינרציה: תמיכה שגריתית מתמשכת: על רקע הברית הבלתי מעוררת בין ישראל לארצות הברית (1986-1994) < ביקורת שתוקה וחילוקי דעות פומביים מדי פעם (1995-2009) < סימנים ניכרים של נתק הדדי בכמה סוגיות ובקרב חתכים מסוימים באוכלוסייה (2009-הווה).

זוהי כמובן תמונה כללית מאוד, שנעדרים ממנה פרטים רבים, משברים קטנים וסוגיות אד-הוק. התקופות המצוינות הן תוצאה של אירועים יותר מאשר נקודות ברורות של התרחקות. אבל הקשת ברורה: מאדישות לתמיכה פושרת, ואז אהבה שהפכה לביקורת רגישה אך חריפה, וכעת נתק חלקי. לא קרע, לא עימות, בשום אופן לא משבר עמוק, ואף על פי כן נתק מאיים.



יתרה מזאת, יש שלושה עקרונות-על שקוצר היריעה של ציר זמן כזה אינו יכול להקיפן: ראשית, "מיהם ומהם יהודי ארצות הברית"? בבואנו לדון ב"תמיכה" או ב"התרחקות", ובבואנו לנתח מגמות כלליות, האם אנו עוסקים בהכרח וכפי שנוח לנו רק בממסד ובארגונים? האם "יהודים מקצועיים" וחברים פעילים בארגונים מייצגים את כל אותם יהודים שמספרם המשוער לכ־5.3 מיליון? האם סיפור האהבה שניהלו עם ישראל היה התפתחות טבעית שהפכה לסדר יום (לגיטימי) שפעל, בבוא הזמן, מכוח האינרציה? האם המחיר ששולם היה נתק שהלך והעמיק עם הרוב הבלתי מעורב או עם החלק הפחות קשוב בקרב יהודי אמריקה? הממסד הוא צוק איתן: יש פדרציות, מרכזים קהילתיים יהודיים, משרות, מנכ"לים, הנהלות, כתובות, כנסים, "משימות" לישראל, אירועים לגיוס תרומות. הוא קולני, פומבי, פעיל מבחינה פוליטית ופעילותו ניתנת לכימות ולמחקר.

שנית, התפתחותם של יחסי אמריקה-ישראל, שהתנהלה בקצב מעריכי כמעט אחרי 1967 הפכה לנושא מרכזי ביחסים בין יהודי ארצות הברית לישראל. מה שהחל כאיום קיומי על ישראל הפך לניצחון מדהים במלחמת ששת הימים, והדבר שינה את כללי המשחק. על רקע המלחמה הקרה, בלימת ההתפשטות הסובייטית ובריתות אזוריות שנכרתו, ועל רקע מלחמת וייטנאם חיזקו ארצות הברית וישראל את היחסים הצבאיים ביניהן והעמיקו אותם. אף על פי שהברית נראתה בלתי טבעית כמעט, היחסים התפתחו חיש מהר גם לברית דיפלומטית. ארצות הברית הפכה לבת ברית נאמנה ולעמוד תווך בביטחון הלאומי של ישראל.

בד בבד הונחו היסודות המוסריים של הברית, בראש ובראשונה על ידי יהודי ארצות הברית שחפצו בביסוסם של היחסים, בהעמקתם ובחיזוקם. מטבע הדברים, הפך הנושא הזה לנושא מרכזי במחויבות שגילו יהודי ארצות הברית בנוגע להזדהות עם ישראל. ערכי התנ"ך, ציונים בנגב, פורטנים במסצ'וסטס, שתי דמוקרטיים צעירות ששמו לעצמן מטרה להיות דוגמה ומופת ליתר האנושות. יחסיהן של ארצות הברית וישראל "בלתי ניתנים לערעור" טוען כמעט כל פוליטיקאי או דיפלומט אמריקאי או ישראלי ב־40 השנה האחרונות. עבור יהודים אמריקאים רבים, הצירוף "כולנו ביחד" הולם כעת לא רק את יחסיהם שלהם עם ישראל, אלא את הקשרים בין ארצות הברית לישראל. אולם כשבמסגרת הקשרים הללו החלו להיווצר גם מתחים, ובמהלך שבע-שמונה השנים האחרונות הדבר התרחש בתדירות רבה יותר מאשר בעבר (בגלל מגוון של גורמים וסיבות שידונו בהמשך), השפיע הדבר גם על יחסיהם של יהודי ארצות הברית עם ישראל.

העיקרון השלישי הוא שתופעה רחבה הרבה יותר ממלאת כאן תפקיד. תמיכתם של יהודי ארצות הברית בישראל, והאופן שבו הם תופסים אותה הם באופן היסטורי סוגיית זהות פנימית שלהם עצמם, וקשורה לאופן שבו התפתחו כקהילה, ממש כפי שהיא נוגעת לישראל ולמקום המרכזי שהיא תופסת בחייהם הפרטיים והקהילתיים. כל דיון רציני ב"יהודי ארצות הברית וישראל" חייב לקחת זאת בחשבון.

כפי שניסח זאת סטיבן רוזנטל: "כל ניסיון להבין את השינוי שהתחולל צריך לבחון גם סיפור רחב יותר שעליו הוא מבוסס – התפתחותה של הזהות היהודית גם באמריקה וגם בישראל" (Rosenthal, 2001, p. XII).

במובן זה, הקהילה היהודית בארצות הברית וישראל עברו שינויים חברתיים משמעותיים שהשפיעו על התפיסות ההדדיות שלהן אלה את אלה, ועיצבו את היחסים באופן מהותי. במלים אחרות, יהודי ארצות הברית וישראל נעים בכיוונים שונים במידה הולכת וגוברת. אלה הם כיוונים שונים ואינם בהכרח זורעי ריב ומחלוקת כפי שטוענים כמה מבקרים ומלעזיזים.

כן, כולנו "ביחד", אבל יותר ויותר אנחנו גם כל אחד לחוד.

# ישראל כחלק מזהותם של יהודי ארצות הברית

יהודי ארצות הברית מעולם לא היו ציונים. הם היו יהודים שהגיעו לאמריקה כדי להפוך לאמריקאים. בשנת 1584 הגיע היהודי הראשון, יואכים גנז, למושבת רואנוק, כדי ללמד את המתישבים כיצד להתאקלם בצפון אמריקה. במהלך המהפכה האמריקאית מנתה הקהילה הקטנה כ-1,700 יהודים הולנדים ממוצא ספרדי, אחר כך הייתה צ'רלסטון שבדרום קרוליינה הקהילה היהודית הגדולה ביותר באמריקה במהלך המאה ה-19, ואז הגיעו הקבוצות הגדולות של שני מיליון היהודים בגלי ההגירה מאירופה במהלך השנים 1880-1914, עברו דרך אליס איילנד במרדף אחרי החלום האמריקאי שאותו קיוו להגשים בניו יורק, בפילדלפיה, בבוסטון ובשיקגו.

כולם רצו להיות אמריקאים, וניסו להגדיר מה זה להיות יהודי אמריקאי. ליהודים לא היה שום עניין בציונות. הם היו קבוצה אתנו-דתית של מהגרים-פליטים עניים בעיקר, שלעתים קרובות נרדפו באירופה, והגיעו לחופי העולם החדש כדי לזכות בחיים טובים יותר, מתוך שאיפה להפוך לחלק מכור ההיתוך האמריקאי (מונח שהומצא, למרבה האירוניה, על ידי מחבר יהודי ציוני אנגלי, ישראל זנגוויל).

מטבע ההיסטוריה היהודית, מעצם ניסיונם המשותף והפרטי, מעצם טבעם וכמעט מעצם הגדרתם היהודים הם "על לאומיים" או אנשי "פזורה". בין שנת 73 לספירה לבין שנת 1948, פחות או יותר, היה זה מצבו הקיומי של העם היהודי. "מעמדו של העם היהודי" היה, פשוטו כמשמעו, נטול מעמד. עבורם הייתה אמריקה לא רק חוף מבטחים, אלא המגן האחרון מפני האנטישמיות, האפליה והרדיפות שהיו מנת חלקם באירופה.

היהודים היו מיעוט קטן בקרב קבוצות רבות שיצרו יחד את הפסיפס האמריקאי. בשנת 1900 שלוש שנים אחרי הקונגרס הציוני הראשון, שבו הושקה הציונות הפוליטית, הגיע מספרם של היהודים החיים בארצות הברית ל-1.5 מיליון נפש. כלל אוכלוסיית ארצות הברית מנתה אז כ-76 מיליון נפש. עד לשנת 1948, שבה הפכה ישראל למדינה עצמאית, היה מספרם של היהודים בה 4.4 מיליון מתוך 146 מיליון אמריקאים. כיום חיים בארצות הברית כ-5.3 עד 6 מיליון יהודים מתוך אוכלוסייה של 325 מיליון נפש.<sup>1</sup> שיעור היהודים באוכלוסייה נותר אם כן בין 3-2 אחוז מכלל אוכלוסיית ארצות הברית ב-100 השנים האחרונות.

אם יהודי ארצות הברית גילו אדישות כלפי הציונות או עוינות מוחלטת, מה אם כן יכול להגדיר את "יהדותם" במדינה נוצרית כל כך ואף על פי כן חילונית למראית עין ובעלת חוקה חילונית? מיכאל ברנט מציע בספרו *The Star and the Stripes: Foreign Policies of American Jews* פרספקטיבה ייחודית בתשובה לשאלה הזאת. הוא עוקב אחר חלקים מזהותם של יהודי ארצות הברית [ומציג] מערכת עמוקה יותר של איכויותיה של היהדות, מאפייניה ותכונותיה הדתיות.

הנושא העקבי בתיאולוגיה יהודית, כותב ברנט, הוא:

המתח בין ייחודיות לאוניברסליות, כפי שהוא מוצגת בתורה, במשלים ובדיונים דתיים. איזה מין עם הם? האם הם עם סגולה, או העם הנבחר? האם הם עם לבדד ישכון? או שהם אור לגויים? מה מטרתם בעולם – להחזיק בברית עם אלוהים, או להיות עם הנביאים ולשרת את האנושות? מה הקשר בין זהותם לבין חובתם כלפי יתר בני עמם היהודים? האם עליהם לציית לביטוי התלמודי 'עניי עירך קודמים', שמורה ליהודים לדאוג בראש ובראשונה לבני עמם? ואף על פי כן, מילותיו רבות ההשאה של הלל הזקן מדרבנות את היהודים לצאת מדלת אמותיהם כשהוא אומר: "אם אין אָני לִי, מִי לִי? וְכִשְׁאֲנִי לְעַצְמִי, מִה אָנִי? וְאִם לֹא עִכְשָׁיו, אֵימָתִי? (משנה, אבות, א, יד" מצוטט אצל Barnett, 2016, pp. 5-18)

האמירה הזאת, טוען ברנט, עיצבה את האופן שבו הזדהו יהודי ארצות הברית עם העם היהודי ומאוחר יותר גם עם ישראל. קיים מתח בין ייחודיות והתמקדות בשיוך הגזעי לבין האוניברסליות המגולמת בערכים שעליהם הושתת הרעיון האמריקאי. יהודי ארצות הברית, על פי ברנט, הם הדוגמה החיה לאמירתו של פי סקוט פיצג'רלד, על פיה "המבחן לאינטליגנציה גבוהה הוא היכולת להחזיק בעת ובעונה אחת בשני רעיונות שסותרים זה את זה ואף על פי כן, לשמור על יכולתך לפעול" (Barnett, 2016, p.6). למרבה המזל, פיצג'רלד לא הכיר את דוד בן גוריון שטבע את האמרה על פיה "שני יהודים, שלוש דעות".

כאשר יהודי ארצות הברית מדברים על ישראל, הם מדברים במידה רבה מאוד, על הזהות היהודית של עצמם. שיחות על ישראל הן לעתים רחוקות שיחות על ישראל ותו לא. הן בדרך עוסקות בשאלה "מי אנחנו" ומהי יהדותנו. בה בעת, הם אמריקאים גאים הן כחלק מקהילה והן כאנשים פרטיים. גם אם הם אמריקאים מדור שני, שלישי או רביעי, ההיסטוריה היהודית, החרדה היהודית וחוסר הביטחון היהודי טבועים עמוק כל כך בדמם עד שהם אסירי תודה עד עצם היום הזה לנדיבותה של אמריקה, לסובלנותה ולהזדמנויות שפרשה בפניהם. הדרך האמריקאית היא דרכם, אמריקה היא ביתם.

1 הטווח נוצר בשל העובדה כי אין הגדרה אחת של מי הוא "יהודי אמריקאי": כיצד יש להגדיר ילדים מנישואי תערובת, האם יש לספור את 300,000 הישראלים החיים בארצות הברית, וכו'.

הממסד היהודי בארצות הברית חשש תחילה שהלאומיות היהודית, הציונות והשתדלנות ישחקו לידיהם של אנטישמים. האנטישמיות הקלאסית סימנה את היהודים כקבוצה (דתית או אתנית) שלעולם לא תוכל לחיות בהרמוניה עם קבוצות אחרות בארצות שאירחו אותה. הציונות סיפקה כביכול לאנטישמים תירוץ לטעון, שהיהודים אינם נטמעים אפילו באמריקה מסבירת הפנים. הכניסו את ישראל, התוצר האידיאולוגי והפוליטי של הציונות. דב וקסמן מצביע על חמשת הצירים שסביבם היחסים הבסיסיים של יהודי ארצות הברית עם ישראל: קשרי משפחה, פחד, תועלתנות, אמונה ופנטזיה. סטיבן כהן, חוקר מצטיין של ההיסטוריה ושל הסוציולוגיה של יהודי ארצות הברית קובע:

רגשותיהם של יהודי ארצות הברית בנוגע לישראל נשלטים על ידי פחד יותר מאשר על ידי תקווה, על ידי סיוטים יותר מאשר על ידי חלומות...תחושת הקורבן העמוקה שמקננת בהם והפחד התמידי מרדיפות, מאנטישמיות, אמתית או מדומה – בין אם באירופה, במזרח התיכון, בארצות הברית או בכל מקום אחר – היא מקור מתמשך לחרדה ליהודי ארצות הברית, והיא מעניקה מוטיבציה קבועה לתמיכתם בישראל. מאז הקמת מדינת ישראל, ראו בה יהודי ארצות הברית חוף מבטחים ליהודים נרדפים וכאלה שנמצאים בסכנה, בעיקר בעקבות השואה. (Waxman, 2016, pp. 24-25)

מעבר לשאלה האם זה טוב ליהודים או רע ליהודים, שבדרך כלל מתהמהמת לה בקוצר רוח אחרי כל ידיעה חדשותית, אירוע פוליטי או הצהרה שנוגעת לישראל, יש סדרה של שאלות בסיסיות שאותן שאלו יהודי ארצות הברית את עצמם, ביחד ולחוד, במשך שנים רבות.

- כן, ישראל מעניינת אותי/אותנו, אבל האם היא ממלאת תפקיד מרכזי בזהותנו היהודית?
- איזה סוג של יחסים צריכים להיות לנו, יהודי ארצות הברית, עם ישראל?
- האם צריכים יהודי ארצות הברית לתמוך בישראל ללא תנאים? מה קורה כאשר ערכי הליברליזם האמריקאי שהם בשר מבשרנו מתנגשים עם מה שנראה לנו כמדיניות בעייתית מצדה של ישראל או כזאת שמזיקה לעצמה מבית?
- האם יש גבולות לדיון הציבורי או לוויכוח על אודות ישראל, האם צריכים להיות גבולות כאלה, ואם כן, מהם בדיוק? איזה סוג של דעות או טיעונים ניתן להשמיע בפומבי מבלי לכבס את הכביסה המלוכלכת בראש חוצות לעיני כול?
- האם "ישראל באש או במים" היא עמדה תקפה או מין רעיון מיושן שאינו רלוונטי לעידן שבו יש מידע זמין בכל סמרטפון בכל מקום בעולם?

בקצרה, כפי שמנסח זאת דב וקסמן, "איזו נאמנות, אם בכלל, צריכים לגלות יהודים למדינה היהודית?" מערכת סבוכה של אמונות, אשמה ורגשות מייחדת את תמיכתם של יהודי ארצות הברית בישראל. הקונסנזוס הרווח בקרב רוב החוקרים מצביע על גורם אחד במיוחד שבולט בהעדרו ממערכת זאת: אידיאולוגיה ציונית.

הקשר של יהודי ארצות הברית עם ישראל הוא קשר רגשי, לא אידיאולוגי. "על כן, ניתן לתאר את התמיכה היהודית-אמריקנית בישראל יותר בדייקנות כפרו-ישראליות' מאשר כציונית" (ibid). הגם שרבים מיהודי ארצות הברית כיום, אולי אפילו רובם יתארו את עצמם כציונים, ה"ציונות" שלהם שטחית ברובה, משום שהרעיון לעלות לישראל, שהוא תנאי הכרחי לציונות, לא עלה על דעתם מעולם ברצינות. בן גוריון אמר שרוב האנשים שחיים בתפוצות וקוראים לעצמם "ציונים" אינם מתכוונים בכך לכל המובנים שאליהם התכוונו מי שטבעו את המונח ציונות ושאליו התכוונו רוב מי שהשתמשו במלה הזאת במהלך 50 השנים הראשונות לקיומה של התנועה הציונית (בתוך: Waxman, 2016, p. 28).

הציונות הקלאסית, הרעיון על פיו "נרמול" חיי התפוצה היהודית באמצעות מדינה עצמאית ליהודים מעולם לא היה רלוונטי במיוחד עבור יהודי ארצות הברית. כפי שכתב יעקב בלאושטיין, נשיא הוועד היהודי אמריקאי, ב"חילופי דעות" מפורסמים עם בן גוריון בשנת 1950 נאמר כי יהודי ארצות הברית דוחים בכל תוקף את הרעיון על פיו הם נמצאים בגלות בין אם הוא מבוע במפורש או במשתמע. יהודי ארצות הברית – צעירים וזקנים, ציונים ומי שאינם ציונים קשורים בכל נימי נפשם לאמריקה וכי עבורם אמריקה היא בית. ביחסם של יהודי ארצות הברית כלפי ישראל חלו התפתחויות, אבל מכיוון שישראל הייתה רחוקה מלהיות גורם מעצב בזהותם – מיד לפני 1948 ותכף אחריה – מילותיו של בלאושטיין ממחישות את המציאות (על חילופי הדברים בין בלאושטיין לבן גוריון ועל ההסכם ביניהם בשנת 1951 שמסדיר את היחסים, ראו באתר: <http://ajcarchives.org>)

ישראלים רבים: דיפלומטים, פוליטיקאים, אקדמאים ועיתונאים טועים לחשוב שישראל היא המאפיין המרכזי בזהותם של יהודי ארצות הברית הסוגיה שנמצאת בראש מעייניהם. אפשר לסלוח להם, משום שאם כל המגע שלך עם יהדות ארצות הברית נעשה באמצעות ארגונים יהודיים ממוסדים, איפא"ק, פדרציות מקומיות וארוחות חגיגיות, עלול להיווצר הרושם שישראל היא העיקר ושתמיד הייתה. אלא שלא אלה הם פני הדברים היום, ולמעשה, מעולם לא היו כאלה.

"יחסיהם של יהודי ארצות הברית עם ישראל עברו שינויים. בניגוד לדעה הרווחת על פיה יהודי ארצות הברית תמיד היו תומכים נלהבים בישראל, למעשה, מידת ההתלהבות שגילו יהודי ארצות הברית בתמיכתם בישראל השתנתה במהלך הזמן. לא רק שמידת העניין היהודי-אמריקאי בישראל ידעה עליות ומורדות, אלא שגם הגישה היהודית אמריקאית כלפי ישראל עברה שינויים באופן כללי, מחוסר עניין למסירות" (Waxman, 2016, p. 33).

וקסמן מספק מידע רב שתומך [ברעיון]:

האדישות שגילו יהודי ארצות הברית כלפי ישראל בשנות ה-50 ובראשית שנות ה-60 ניכרה לעין בדרכים רבות. רק 10,000 יהודים אמריקאים עלו לישראל בין 1948 ל-1967. תרומותיהם של יהודי ארצות הברית ישראל באמצעות המגבית היהודית המאוחדת של צפון אמריקה הלכו והצטמצמו (מ-150 מיליון דולר בשנת 1948 ל-60 מיליון דולר בשנת 1955), ומספר החברים בארגונים ציוניים הלך וקטן. מחקרים סוציולוגיים שעסקו בקהילות היהודיות המקומיות באותה עת גילו גם הם להפתעתם כמה מעט מקום תפסה ישראל בחיי היהודים באמריקה. לפיכך, בשנת 1957 אמר הסוציולוג נתן גלייזר שלהכרזתה של מדינת ישראל הייתה "רק השפעה מועטה ביותר על חיי היומיום של יהודי ארצות". וגם התמיכה בישראל לא הייתה בראש רשימת סדר העדיפויות של סדר היום הפוליטי של הקהילה היהודית (ibid, pp. 33-35)

ואולם ככל שהמידע על ישראל והחדשות שהגיעו ממנה היו זמינים יותר, והדאגה לביטחון ישראל גברה, הרעיון של ישראל, לא ישראל כשלעצמה, הפך לנושא יותר ויותר מודגש בזהות היהודית, גם אם בתחילה נעשה הדבר באופן פילוסופי כמעט. צירלס ליבמן טוען, שהסיבה העיקרית לחוסר העניין הזה בישראל נובעת מכך שיותר משהייתה ישראל מקום אמת, היא הייתה סמל מופשט עבור יהודי ארצות הברית. "ישראל היא סמל יהודי דגול", כתב, "על כן, ישראל חשובה יותר בגלל מה שהיא פחות בגלל מה שהיא עושה" (Liebman, 1977, p. 48).

בכל הנוגע למקומה של ישראל בזהותם של יהודי ארצות הברית, חשוב לציין, שמאז שנות ה-70 פיתחו יהודים בארצות הברית קשר עז עם ישראל והקשר הזה הוביל לחדירתה של ישראל לתודעתם של יהודי ארצות הברית והשפיע על האופן שבו תפסו את עצמם. המחקר הטוב והמקיף ביותר שנערך עד כה על אודות עמדותיהם של יהודי ארצות הברית נערך בשנת 2013 על ידי מרכז המחקר פיו. זהו מחקר שמהווה ציון דרך וכתרתו "דיוקנם של יהודי ארצות הברית" ("A portrait of American Jews").

הנה כמה ממצאיו המרכזיים:

- יהודי ארצות הברית אומרים שהם קשורים רגשית לישראל במידה רבה מאוד, או במידה מסוימת.
- לטענת הרוב, היותו של אדם יהודי הוא עניין תרבותי שנוגע למוצאו המשפחתי יותר מאשר דת, ממצא שאמור להסב עוגן לכמה ישראלים.

## Attachment to Israel

### Emotional Attachment to Israel

	Very attached	Some-what attached	Not very attached	Not at all attached	Don't know
	%	%	%	%	%
<b>NET Jewish</b>	30	39	22	9	1=100
Jews by religion	36	40	18	5	1=100
Jews of no religion	12	33	33	22	*=100
Men	33	39	20	8	1=100
Women	28	38	23	10	*=100
Ages 18-49	25	36	28	11	1=100
18-29	25	35	27	11	2=100
30-49	25	36	29	10	*=100
Ages 50+	35	42	16	7	*=100
50-64	32	42	18	7	0=100
65+	38	41	14	7	1=100
College grad+	31	38	23	8	*=100
Post-grad degree	32	37	23	8	*=100
BA/BS	31	38	22	8	*=100
Some college	28	41	22	8	1=100
HS or less	30	38	20	11	1=100
Republican	50	34	13	2	1=100
Democrat	25	40	25	10	*=100
Independent	30	38	21	10	*=100
Orthodox	61	30	4	5	1=100
Ultra-Orthodox	55	31	6	7	1=100
Modern Orthodox	77	22	1	*	1=100
Conservative	47	41	10	2	*=100
Reform	24	46	23	6	*=100
No denomination	16	33	33	18	1=100

Source: Pew Research Center 2013 Survey of U.S. Jews, Feb. 20-June 13, 2013. Q.62. Figures may not sum to 100% due to rounding.

PEW RESEARCH CENTER

המחקר מצא שהדאגה לשלומה של ישראל היה "חלק מהותי בהיותך יהודי" עבור 53 אחוז בני 65 או יותר. לשם השוואה, רק 32 אחוז מהיהודים בגילאים שבין 18 ל-29 הביעו רגש דומה. יהודי ארצות הברית אינם מצביעים בגלל ישראל (Waxman, 2016; Troy, 2016). רק 4 אחוז מהמשיבים ראו בישראל את הסוגיה "החשובה ביותר" בהצבעה, בסקר ערכים יהודיים שערך המכון הציבורי לחקר הדת (PRRI) בשנת 2012. ישראל הייתה אחת משתי הסוגיות "החשובות ביותר" עבור לא יותר מ-10 אחוז מהמשתתפים בסקר שנערך על ידי הג"י סטריט פחות או יותר באותו זמן. בעבר הקצת יותר קרוב, "יחסי ארצות הברית-ישראל" היו הסוגיה החשובה ביותר עבור 7.2 אחוז בסך הכול במחקר הוועד היהודי האמריקאי שעסק בדעותיהם של יהודים ארצות הברית, מדרג "כלכלה" בנושא שמעסיק כשתי חמישיות (41.7 אחוז) מהנשאלים, "ביטחון לאומי" בנושא שמעסיק 12.3 אחוז, "מערכת הבריאות" מעסיקה 12 אחוז מהנשאלים ו"אי השוויון בהכנסות" מעסיק 11.6 מתוכם. הייתה זו הסוגיה השלישית בחשיבותה עם 7.6 אחוז ו-11.1 אחוז בהתאמה.

בעוד ישראל הפכה לחלק מזהותם של יהודי ארצות הברית, כך גם אי ההסכמות שהיו להם עם ישראל ומאמצייהם ליישב את הליברליות האמריקאית עם מדיניותה של ישראל שאליה התנגדו או שהביעו אי נחת מאופן התנהלותה. ככל שהיהודים התקרבו לישראל כך הסתמנו שתי מגמות שונות זו מזו: היחסים ותחושת השייכות התחזקו, אבל לצדם התחזקו באותה המידה גם הביקורת ותחושת ההתפכחות מאשליות. הדעה הרווחת היא, שסוגיית המחלוקת שמשפיעה על מקומה של ישראל בזהותם של יהודי ארצות הברית היא הסכסוך העקשני המתמשך בין ישראל לפלסטינאים והכיבוש החלקי אך המתמשך של אדמות פלסטיניות על ידי ישראל. מבלי לזלזל בסוגיה הפלסטינית, אינטלקטואלים יהודים רבים מבקשים לחלוק על הקביעה בעניין המשפיע לאורך זמן על זהותם של יהודי ארצות הברית בכל הנוגע לישראל.

לאון ויזלטי, אחד האינטלקטואלים המובילים בארצות הברית אמר ב-2 בדצמבר 2016 בראיון שהעניק לנחום ברנע ופורסם בידיעות אחרונות: "בשביל הישראלים הקהילה היהודית באמריקה היא לובי. לובי זה חשוב מאוד, אבל לא חזות הכול. הסיבה העיקרית לתהום שנפערה בין שתי הקהילות היא ההתנהגות של הרבנות בישראל כלפי יהודים אמריקאים. אני מתכוון ליחס לרפורמים, לקונסרבטיבים, לנשות הכותל. ההתנהגות של ממשלת ישראל בנושא הזה מעליבה ודוחה. אני לא חושב שהיו הרבה נושאים שבהם ישראל הגעילה את רוב יהודי אמריקה".

הרב אריק יופה העלה טיעון דומה במאמר שהתפרסם בעיתון "הארץ" ב-7 בדצמבר 2016. אם ישראל אינה רכיב מזהה בזהות היהודית המודרנית בארצות הברית, מה כן? זה מוביל אותנו לראשית המאמר. זוהי השאלה הבסיסית "מה פירוש הדבר להיות יהודי". ישראל משתבצת בתמונה הכללית, אבל לא דווקא כסוגיה מאחדת. ייתכן שהרעיון היחיד שעושה זאת הוא הצירוף היהודי "תיקון עולם" שבתרגום חופשי לשפה הפוליטית העכשווית ניתן לקרוא לו "צדק חברתי".

כשמכון פיו שאל: מה מהותי לזהותך היהודית? ענו רק 43 אחוזים מהמשתתפים בסקר "הדאגה לשלום ישראל", לעומת 69 אחוזים שענו "ניהול חיים מוסריים" ו"פעולה למען צדק/שוויון" (56 אחוזים). יהודי הזרם המרכזי מוטרדים פחות מפרטיה של חבילת הסיוע האחרונה שארצות הברית העניקה לישראל, מאשר, לדוגמה, מעמדתם של המועמדים בנוגע לאפשרות לביצוע הפלה או לנישואים בין בני אותו מין.

אם אמנם, כפי שאמר דוד בן גוריון, בת בריתה היחידה הנאמנה ללא סייג של ישראל היא יהדות העולם, אז אין ספק, שיהדות ארצות הברית, כקהילה היהודית החזקה, העשירה והגדולה בעולם, ולמעשה בהיסטוריה כולה, היא בת בריתה החשובה ביותר של ישראל. מאז שנת 1967 הפכה ישראל למקור לביטחון, לגאווה ולאמונה עבור יהודי ארצות הברית. התמיכה בישראל עונה ללא ספק על צורך רוחני, רגשי ופסיכולוגי.

כפי שהבחין צ'רלס ליבמן וניסח ברהיטות: "תמיכתה של יהדות ארצות הברית בישראל אם כן, מונעת בראש ובראשונה על ידי צרכיה של יהדות ארצות הברית ועל ידי רצונותיה. מכיוון שישאל הייתה קודם כול סמל ליהדות עבור יהודי ארצות הברית, תמיכתם בישראל הייתה באופן בסיסי ביטוי לתמיכה ביהדות ובעם היהודי" (Liebman, 1977, p. 200).

זהותם של יהודי ארצות הברית עוסקת בשאלה מי הם ומה הם כיהודים בארצות הברית הרבה יותר מכפי שהיא עוסקת בישראל. מה שהופך זאת לאפשרי, כפי שנאמר במבוא, הוא העובדה שישראל היא "מולדת דמונית" ליהודי ארצות הברית, אבל אמריקה היא ביתם.

## 1967, השנה שהייתה לשנת תפנית ביחסי ישראל וארצות הברית וצמיחתם של "היחסים המיוחדים" בין שתי המדינות

1967 הייתה השנה שבה שורטט קו פרשת המים ביחסיה של יהדות ארצות הברית עם ישראל, בזיקתה כלפיה ובגישה שנקטה ביחסיה עמה. העדות לכך באיזו מידה היו אותה שנה ואותה מלחמה קריטיות ומשפיעות על התפתחות היחסים בין יהדות ארצות הברית לישראל היא עדות מדהימה, והיא עולה מקריאה הן במחקרים בני זמננו, והן בכאלה שנכתבו בזמנו. "ישראל הפכה כלי בזהות היהודית-אמריקאית. ישראל, והדאגה לשלומה, הם בראש ובראשונה סמל לזהות יהודית", כתב צ'רלס ליבמן על אודות התפקיד שמילאה שנת 1967 (Liebman, 1977, p.25).

אם הכרזתה של מדינת ישראל בשנת 1948 התקבלה בברכה מאופקת ומסויגת, הרי שבי-1967 חל מפנה. ניתן לציין שלושה אירועים שהתחוללו באותה שנה: ישראל הייתה נתונה לאיום קיומי אמתי וממשי הן מצדה של מצרים והן מצדה של סוריה (ובמידה פחותה גם לתרחישי מלחמת גוג ומגוג שכללו פלישה עירקית וירדנית מהמזרח). שתיהן היו מדינות חסות של פטרונן הסובייטי; ארצות הברית העמיקה את מעורבותה בווייטנאם כחלק מהמלחמה הקרה ובליתם הקומוניזם הסובייטי, ויהודי ארצות הברית היו בעיצומו של תהליך היטמעות שהלך וגבר בחברה האמריקאית ובהפיכתם לחלק ממנה.

בניגוד לחוסר האונים שהיה מנת חלקם אל מול מוראות השואה, כעת היה בידיהם כוח פוליטי והם היו קרובים יחסית לשלטון, די הצורך כדי שיוכלו להשמיע את קולם. לאחר האיום לגבי השמדתה של מדינת ישראל, אבל שישה ימים אחר כך הפך הניצחון הצבאי להתגלות דתית למחצה בעלת סממני גאולה. בקרב קבוצות רבות, הן בישראל והן בארצות הברית, ניתן היה להשמיט את המלה "למחצה". ישראל, מאז 1967, הפכה ל"דת האזרחית", לנושא מרכזי, לאבן שואבת לפעילות ולגיוס כספים, ולקריאה לדגל של ארגוני הממסד היהודי. ישראל הפכה למושא חיבתם של יהודים מן השורה מכל קצווי אמריקה, שהזהות היהודית שלהם התבטאה רק בחברותם בבית הכנסת, שאותו פקדו רק בחגי תשרי, או בהשתתפותם הסמלית באירועי הפדרציה היהודית מדי פעם. כעת הייתה להם "הדת החדשה".

שנים ארוכות שרר קונסנזוס רומנטי בקרב יהודי ארצות הברית בנוגע לישראל. צנחן חייכן אך קשוח, חיילת ממוצא תימני קוטפת תפוזים בעודה אוזחת בתת מקלע עוזי בידה, שניהם מגינים על המולדת היהודית ומפריחים את השממה. ספרו של לאון יוריס "אקסודוס" וסרטו של אוטו פרמינגר שהתבסס עליו בכיכובו של פול ניומן כארי בן כנען היה מקור לגאווה ולהזדהות. לדת החדשה הזאת היו את נביאה, את שליחיה ואת מלכיה.

אם בשנת 1948 היה נביאה: "דוד בן גוריון הכריזמטי והפוטוגני עד אין קץ, ותפקיד הכוהן הגדול נשמר לנציג ישראל באו"ם (ששימש מעת לעת שר החוץ), אבא אבן שיהודי ארצות הברית אהבו אותו בגלל תחכמו האלגנטי, בגלל נאומיו הבנויים לתלפיות ובגלל מבטאו הקיימברידג'י. דמות הלוחם הרומנטי של משה דיין, שיותר מכל ישראלי אחר לכד את דמיונה של יהדות ארצות הברית כדוגמה ל"יהודי החדש", והצטייר כמלאך הנקמות" (Rosenthal, 2001, p. XVI).

משה דיין, שתום העין, הגיבור, משחרר ירושלים לצדו של יצחק רבין. הם הצילו את ישראל מהתהום, הם שחררו את ירושלים, ובעקיפין ובאופן תיאורטי, הביסו את ברית המועצות. הם גרמו ליהודי ארצות הברית להתגאות בישראל, אולי בפעם הראשונה מאז 1948. שער המגזין "לייף", שעליו תמונת השריונר (יוסי בן חנן, שהיה ברבות הימים לאלוף בצה"ל) אוחד בקלציניקוב תוצרת ברית המועצות במימי תעלת סואץ גילם עבור יהודי ארצות הברית את ישראל החדשה.

באותה עת, יהודי ארצות הברית (והנוצרים האוונגליסטים בראשית דרכם) החלו לשרטט אנלוגיה מוסרית והיסטורית בין ארצות הברית לישראל. זו כבר לא הייתה רק בת ברית אמריקאית שמסייעת בבלימת ניסיונות התפשטות סובייטית במזרח התיכון, אלא דמוקרטיה אחות שאין לה אח ורע בקרב יתר בנות בריתה של ארצות הברית. שתיהן מדינות שהוקמו בהתרסה נגד ההתפתחויות הצפויות באותה עת, והתעמתו עם רדיפות דתיות, עם אפליה ועם הסדר הישן. שתיהן מבוססות על חברות מהגרים. שתיהן חולקות ערכים תנ"כיים בכל הנוגע למוסר, למטרתה של המדינה המתוקנת, ומצבם של האדם והחברה. והדבר המשמעותי ביותר, הוא העובדה ששתיהן נשאו דגל: להיות אור ליתר עמי העולם, "אורו של-עולם עיר [זורחת] יושבת עליהר"<sup>2</sup>.

הודות להיטמעותם בחברה האמריקאית ולהשתלבותם בה ובתהליכים הפוליטיים שלה, היו יהודי ארצות הברית יותר ויותר חופשיים להביע את הקשר שלהם לישראל במונחים אתניים לצד הבעתם במונחים פוליטיים. סוף סוף הייתה להם מולדת להתגאות והם התכוונו

2 היה זה הנשיא רונלד רייגן שהוסיף את המלה "זורחת" לפסוק המקורי מדרשתו של ישוע בבשורה על פי מתי ה':14.

לקרבה לארצות הברית, בדרך שתמזג בין שתי הזהויות שלהם (Rosenthal, 2001, ch. 2). התוצאה ממלחמת ששת הימים הייתה משמעותית גם בממד חשוב נוסף: צמיחתה של הברית בין ישראל לארצות הברית והחיזוק ההדרגתי של יחסים מיוחדים מאין כמותם. מה שהחל בהחלטתו של ממשל קנדי למכור לישראל טילי נ"מ מדגם "הוק" בשנת 1963, התפתח לציר מרכזי בביטחונה של ישראל, למבנה כולל ורב ממדי ולנארטיב שלתוכם יכולים היו יהודי ארצות הברית לתעל את משאביהם האינטלקטואליים, הכספיים והפוליטיים במהלך העשורים הקרובים.

באופן טבעי, תשתיותיהם של היחסים הללו, הדינמיקה שלהם ומאפייניהם ראויים למחקר נפרד ועב כרס (כבר נערכו מחקרים בתחום, ראו למשל: Bass, 2003). אבל סקירה תמציתית שלהם לרונטית כאן במיוחד בגלל הקישור החזק שהיא מספקת ליחסים של יהודי ארצות הברית עם ישראל. יחסיהן של ישראל וארצות הברית והברית הנובעת מהם הם בלתי טבעיים בעליל בפרספקטיבת האינטרסים האמריקאיים אחרי מלחמת העולם השנייה. האופן שבו התפתחו והבשילו למה שהם כיום הוא בלתי טבעי בה במידה שבה הוא בלתי סימטרי מטבעו, ואף על פי כן אלה יחסים חזקים ועמידים, שנותרים על כנם גם כאשר האינטרסים משתנים.

ראשיתם מצער. כן, טרומן הכיר בישראל נגד עצתו של מזכיר המדינה שלו, ג'ורג' מרשל וכנגד עצת רוב רובו של המסד הביטחוני והדיפלומטי בושינגטון. אלא שממש ואילך, במהלך שנות ה-50, חישובי המלחמה הקרה והניסיון לחזר אחרי מדינות ערב ולפתותן לערוק מהחוג הסובייטי ולעבור אל החוג האמריקאי תפסו יותר ויותר מקום ושגשגו. דווייט אייזנהאואר לא היה רק רפובליקאי שמפלגתו זכתה בפחות מ-30 אחוז מקולות היהודים, אלא איש צבא זהיר שנועד לנהל את המלחמה הקרה. הוא ראה את המזרח התיכון דרך עדשה אחת ויחידה שסבלה מצד אחד את הנוכחות הסובייטית באזור ומצד שני הבטיחה את הזרימה החופשית של הנפט. ישראל, לדעתו של אייזנהאואר, הייתה מטרד אסטרטגי עם הסלמתה של המלחמה הקרה.

לעתים נראה שאייזנהאואר "באמת כועס בגלל פעולותיה של ישראל", במיוחד על מה שתפס כברית הבלתי קדושה שישראל כרתה עם בריטניה ועם צרפת בשנת 1956 לפני מבצע סיני, ערב סיומו של מסע לבחירתו מחדש לנשיאות (Allin and Simon, 2016, pp.25-28). מזכיר המדינה האמריקאי, ג'ון פוסטר דאלס, אמר ב-1953 שממשלו של טרומן "הגזים מאוד ביחסו לטובת ישראל". מאוחר יותר, בשנת 1957 כשהוא עדיין זועם על מבצע סיני משנת 1956 שסיבך את יחסיה של ארצות הברית עם העולם הערבי, אמר דאלס להנרי לוס מה"טיים": "אני מודע לכך עד כמה כמעט בלתי אפשרי הדבר במדינה הזאת להוציא לפועל מדיניות חוץ שלא אושרה על ידי היהודים. [ג'ורג'] מרשל [ו]שר ההגנה ג'יימס פורסטל למדו זאת. אני הולך להוציא מדיניות כזאת לפועל" (*ibid*, p. 26).

בדיעבד, ניתן לפטור את הקטע הזה כהבעת תסכול או אפילו כאנטישמיות שהוסוותה קלות, אבל זו אחת הראיות הכתובות הראשונות לאופן שבו ניסו כמה יהודים אמריקאים, וכנראה שבהצלחה מסוימת לפחות לפעול למען ישראל, עשור שלם בטרם השתנו היחסים.

הנשיא אייזנהאואר עצמו אמר לחבר: "נתתי הוראות ברורות למחלקת המדינה שעליה ליידע את ישראל בכך, שננהל את עניינו כאילו אין ואף לא יהודי אחד באמריקה" (Bass, 2003, p.33).

החלטתו של ג'ון פ' קנדי למכור לישראל טילי הוק בשנת 1963, נחשבת בדרך כלל כנקודת מוצא ביחסי ארצות הברית-ישראל. הטילים החדשים היו מערכת הגנה והמערכת המתקדמת ביותר שארצות הברית מכרה אי פעם לישראל, אבל העסקה הייתה בעלת חשיבות פוליטית: הורתה ולידתה בכישלון ניסיונו של קנדי להעביר את מצרים של גמאל עבדול נאצר לצדה של ארצות הברית. התעקשותו של נאצר על כך שמצרים היא אחת מהמדינות "הבלתי מזדהות" וחלומותיו הגדולים על הפיכתה של מצרים למנהיגת העולם הערבי, אפריקה והמדינות הבלתי מזדהות, הם שהשיקו למעשה את היחסים בין ישראל לארצות הברית.

במהלך אותה שנה, נפגש קנדי בניו יורק עם סגן שר הביטחון דאז, שמעון פרס. ארצות הברית חששה מ"פעילות" שתתקיים בכור הגרעיני שליד דימונה. הייתה זו הפעם הראשונה, שישראל פיתחה את מה שנקרא מדיניות העמימות הגרעינית. ישראל, אמר פרס לקנדי, לא תהיה הראשונה שתכניס נשק גרעיני למזרח התיכון. קנדי, הגם שלא התלהב, קיבל את ניסוחו. המדיניות הזאת הפכה לרשמית למחצה בפגישה שנערכה ב-1969 בין הנשיא ריצ'רד ניקסון לראש ממשלת ישראל דאז, גודלה מאיר, בהבנה שבשתיקה. המסקנה, על פיה נאצר היה בעל תפקיד מכונן ביחסים בין ארצות הברית לישראל ובמשתמע גם ביחסים בין יהודי ארצות הברית לישראל, אינה מוגזמת וגם אינה פורצת את גבולות הדמיון. הכול יכול היה להיראות לגמרי אחרת לו שעה נאצר לחיזור הגיאופוליטי של קנדי.

אחרי רצח קנדי, העלה יורשו, לינדון ג'ונסון, את היחסים לרמה לגמרי אחרת, כשהסכים למכור לישראל מטוסי סקייהוק A-4 ואחר כך גם מטוסי פנטום F-4 בשנת 1966, לאחר שקיבל תמריץ לכך בדמות נכונותה של ישראל לאפשר לארצות הברית גישה למי-21 הסובייטי שהונחת בישראל באוגוסט 1966 על ידי טייס עירקי.

מטוסי הסקייהוק והפנטום נמסרו לישראל רק אחרי מלחמת ששת הימים, אבל אז כבר הייתה לארצות הברית הצדקה צבאית גורפת וסיבות מוצקות לספק לישראל מערכות צבאיות מתוחכמות ופלטפורמות נגד מערכות דומות מתוצרת סובייטית שהיו בשימוש במצרים ובסוריה. הגאות ביחסי ארצות הברית עם ישראל התחוללה בו בזמן שיהודי ארצות הברית התאהבו בישראל עד טירוף. ג'ונסון כינה את עצמו "יהודי שאינו יהודי". יהודי ארצות הברית היו בשר מבשרו של סדר היום מחולל השינוי שקבע בענייני פנים: "החברה הגדולה" וחוק

זכויות האזרח של שנת 1964. עם זאת, התקופה שלפני 1967 הייתה תקופת "היהודי האמריקאי הנעלם", שכן ההיטמעות באמריקה הלכה וגברה ויהודים ניצבו בחזית הקדמית של סדר היום החוקתי של ג'ונסון, ממש כפי שהיו חוד החנית בתנועה נגד מלחמת וייטנאם (Heilman, 1995, p. 58).

במידה מסוימת, הייתה 1967, כפי שתיארו זאת דנה אלן וסטיב סיימון "תור הזהב של הציונות הליברלית". ישראל הייתה למושא הערצה בקרב היהודים הליברלים בארצות הברית, וגם אם רבים מהם החלו להסתייג מאורחותיה או להתפכח מהאשליות שטיפחו בנוגע אליה, הדברים לא באו לידי ביטוי מיד לאחר מלחמת ששת הימים. סוגיית הגדה המערבית ורצועת עזה לא בערה, "כיבוש" היה מושג שרק לעתים נדירות נעשה בו שימוש. השטחים הוחזקו באופן זמני על ידי ישראל והיא שלטה בהם, ההתנחלויות הישראליות טרם הוקמו והממשלה הישראלית אפילו לא הגתה את הקמתן, במהלך שבע השנים הראשונות לכיבוש.

בנובמבר 1967, אימצה מועצת הביטחון של האו"ם את החלטה 242, שמזכירה לישראל "שרכישת טריטוריה בדרך של מלחמה היא פסולה" ו"לשכנת שלום צודק וברקיימא במזרח התיכון, שיושתת על... פינוי כוחות מזוינים ישראליים מטרטוריות שנכבשו במסגרת הסכסוך האחרון" (החלטת מועצת הביטחון 242 באתר הכנסת, [http://www.knesset.gov.il/process/asp/event\\_frame.asp?id=9](http://www.knesset.gov.il/process/asp/event_frame.asp?id=9)).

ארצות הברית תמכה בהחלטה שעברה פה אחד (15:0), תזכורת בוטה לתגובתה ההיסטרית והמפתיעה של ישראל בדצמבר 2016 על הימנעותה של ארצות הברית בעת ההצבעה על החלטה 2334 הקוראת להקפיא את כל הפעילות בהתנחלויות.

עבור יהודי ארצות הברית, התקופה שאחרי 1967 הייתה משחק שונה לגמרי, בכל הנוגע לישראל, אפילו כשריצ'רד ניקסון נבחר לנשיא ה-37 בשנת 1968 (75 אחוז מקרב המצביעים היהודים נתנו קולם ליריבו, יוברט המפרי). מבחינה פוליטית, יהודי ארצות הברית תיעבו את ניקסון מעומק לבם. הוא היה אנטישמי גלוי כמעט (הם חשדו בו בזמנו, והחשד הצדיק את עצמו בדיעבד); הוא היה בוועדת בית הנבחרים לפעילות אנטי אמריקאית בשנת 1947, הוא היה וייטנאם, הוא היה לאוס וקמבודיה, הוא היה הטבח בקנט סטייט, הוא היה פרשת מסמכי הפנטגון, הוא היה ווטרגייט. ואף על פי כן, אם היה "אב מייסד" ליחסים המודרניים בין ישראל לארצות הברית, היה זה, ללא ספק, ריצ'רד מילהאוס ניקסון.

הבית הלבן של ניקסון, כולל היועץ לביטחון לאומי, דוקטור הנרי קיסינג'ר, החל לראות בישראל נכס דיפלומטי וצבאי בהקשר רחב יותר בריסון העוצמה הסובייטית. עובדה זו עמדה בניגוד גמור לתובנות המקובלות במחלקת המדינה, שבשלב הזה הטילה ספק בקשרים קרובים יותר עם ישראל, גם כאשר בשנים 1969-1971 הוכיחה את עצמה מלחמת ההתשה שדה ניסוי רב ערך למערכות נשק אמריקאיות וגם כאשר הדיפלומטיה האמריקאית התמקדה בניסיון להרחיק את מצרים מהאחיזה הסובייטית. יוזמת השלום האמריקאית, שהגה מזכיר המדינה דאז, ויליאם רוג'רס ונקראה על שמו "תוכנית רוג'רס", נכשלה, והמצרים, בעודם מחלצים עצמם ממעגלי ההשפעה הסובייטיים ב-1972, החלו בתכנון סבב מלחמתי שיסיים את הסטטוס קוו תוך שיתוף פעולה עם סוריה.

מלחמת יום כיפור בשנת 1973 פגעה בחוסנה של ישראל וביכולת העמידה שלה, אבל הסתיימה בניצחון צבאי, הגם שהיה זה ניצחון מוגבל. במהלך המלחמה, שיגר ממשל ניקסון רכבת אווירית כדי לחדש את המלאי המדולדל של צה"ל (מאגרים של פלטרומות ושל תחמושת). אחרי המלחמה, ניקסון החליט על "מענק צבאי ואזרחי" לישראל בסך של 3 מיליארד דולר. 1.8 מיליארד מתוכו מענק צבאי (ש-85 אחוז מתוכו צריך היה מיועד לרכש אמריקאי באמריקה) ו-1.2 מיליארד דולר כסיוע אזרחי. ניקסון, עם קונגרס שהפך את המענק לחלק אינטגרלי מהצעת חוק סיוע החוץ מיסד את חבילת הסיוע לישראל במתכונת שנותרה כמעט ללא שינוי עד עצם היום הזה.<sup>3</sup>

תיווכה של ארצות הברית בין ישראל למצרים אחרי המלחמה התבטאה ב"הערכה מחדש" המפורסמת שערכו ליחסים עם ישראל הנשיא ג'רלד פורד ומזכיר המדינה הנרי קיסינג'ר בשנת 1975, אבל למרות הדרמה שהתחוללה ועל אף המשבר, נותר אופיים של היחסים בעינו. בשנת 1979 חתמו ישראל ומצרים על הסכם שלום היסטורי בתיווכו של נשיא ארצות הברית ג'ימי קרטר. למרות חיכוכים תכופים בין קרטר לראש ממשלת ישראל, מנחם בגין, הברית בין ישראל לארצות הברית התחזקה בעקבות ההסכם, ויהודי ארצות הברית ראו כעת בישראל מקום בטוח יותר וכזה שנתמך על ידי ארצות הברית.

בשלהי שנות ה-70, ובעיקר לאחר החלטתו של ממשל רייגן למכור לערב הסעודית מטוסי אייווקס בשנת 1981, וכישלון שנחלה השדולה למען ישראל בניסיון למנוע את העסקה, הקדישה הקהילה היהודית בארצות הברית חלק גדול ממאמציה לארגון שדולה פוליטית, במיוחד בגבעת הקפיטול, אבל גם מקרב אנשי השורה. מכירת האייווקס וכישלון השדולה הפרו ישראלית בניסיון למנוע אותה יצרו מצב חירום חדש שגרם להתהוותה של איפא"ק כפי שהיא מוכרת לנו כיום. הרעיון הבסיסי היה, שכדי לקדם מדיניות פרו ישראלית, יש ליצור שדולה שתצמח משורות העם, תפעל באופן מקיף, ארוך טווח ותהיה מעורבת תמידית שתגיע על לדרגים הגבוהים ביותר בהשגת כוח אמיתי והשפעה בגבעת הקפיטול, כשהיא פועלת לקידום סוגיות פרו ישראלית, אבל שומרת למראית עין על האינטרסים של ארצות הברית. זאת, על סמך ההנחה, שהאינטרסים הללו נשמרים במיטבם באמצעות ברית קרובה וחזקה עם ישראל.

3 חבילת העשור החדשה, שנחתמה על ידי הנשיא אובמה בשלהי 2016 בשווי של 38 מיליארד דולר העלתה את הסך השנתי, בחלקה כדי לפצות על אתגרים שנגזרים מעסקת הגרעין עם איראן, אבל היא אינה מאפשרת לישראל להמיר דולרים אמריקאים לשקלים ולהוציא חלק מהכסף ברכש ישראלי.



הייתה זו קריאה לדגל לרבים מקרב הקהילה היהודית שסייעו להפוך את איפא"ק לשדולה משפיעה וחזקה להפליא שהחלה לפעול בשנות ה־80 והמשיכה בפעילותה עד לעשור הראשון של המאה ה־21. התכנית כל כך הצליחה, עד שמשנות ה־80 הפכה התמיכה בישראל לאבן הראשה של מדיניות החוץ האמריקאית. יתרה מזאת, כל יכוח או אי הסכמה בנוגע לשאלה במי צריכה ארצות הברית לתמוך במזרח התיכון, מסוג הוויכוחים שהתקיימו ערב הכרזת העצמאות של ישראל בשנת 1948, במהלך שנות ה־50, במבצע סיני בשנת 1956 ובראשית שנות ה־60, הוכרע לטובת ישראל. ברירת המחל של כל פוליטיקאי באמריקה, דמוקרטי או רפובליקאי, כמעט בכל הרמות, הייתה תמיכה חד משמעית בישראל.

בעוד פוליטיקאים, חוקרים ואנשי תקשורת מזכירים לעתים קרובות את הסיוע הצבאי היקר ורחב ההיקף של ארצות הברית לישראל, ואת ה"יתרון האיכותי" שיש לה הודות לזמינותן של מערכות נשק וליכולתה לרכוש אותן, העזרה המהותית ויקרת הערך יותר ממוקמת דווקא במקום אחר. ארצות הברית סיפקה לישראל מטרייה פוליטית והדפה כמה וכמה יוזמות אנטי ישראליות והחלטות של האו"ם ושל פורומים בינלאומיים אחרים.

מאז 1972, הפעם הראשונה בה הטילה ארה"ב וטו על החלטה אנטי-ישראלית, הטילו נשיאי ארה"ב 75 פעמים וטו על החלטות שהוגדרו באופן ישיר או עקיף כמוטות נגד ישראל. ארצות הברית מעולם לא ראתה בכוח להטיל וטו התחייבות גורפת ותמידית, כפי שהשתמע מהאשמות שהטילו בנימין נתניהו, ראש ממשלת ישראל ושריו בגסות רוח בממשל אובמה ללא הצדקה בעקבות החלטה 2334 של מועצת הביטחון, שהצהירה על אי חוקיותן של פעולות ההתנחלות בגדה המערבית (יהודה ושומרון, 23 בדצמבר, 2016). ניתן להבין במידה מסוימת את העובדה, שישאל ורבים מקרב הקהילה היהודית המאורגנת בארצות הברית לקחו את הטלת הווטו האמריקאית כדבר מובן מאליו, אבל היא איננה יכולה להצדיק את השימוש הנתעב והבלתי נסלח שנעשה בשפה וולגרית וגסה שהוטחה בארצות הברית בעקבות ההחלטה. אלמלא ההגנה הקבועה שארצות הברית סיפקה לישראל, ואלמלא פעילותה האגרסיבית והיעילה של שדולת יהודי ארצות הברית היה מעמדה של ישראל בעולם שונה לחלוטין.

בשנת 1987, באמצעות חוק של הקונגרס, הצהיר תיקון נ (על שם הסנטור מג'ורג'יה סם נן) שישאל היא "בעלת ברית עיקרית שאינה בנאט"ו" (המעמד נוסף בשנת 1989), לצד אוסטרליה, יפן, דרום קוריאה ומצרים. להישג הזה התקבל למרות האירועים שפיעלו את הקהילה היהודית בארצות הברית: הפלישה ללבנון והמלחמה שהתחוללה בה בשנת 1982, הכרתו הממשמשת ובאה של ממשל רייגן באש"ף ותחילת האינתיפדה הראשונה בשלהי 1987.

שנת 1992 הייתה שנה חשובה בכל הנוגע ליחסי ארצות הברית וישראל והדברים שהשפיעו עליהם ופגעו בהם עשו כזאת גם ליחסים שבין יהודי ארצות הברית לישראל. בשלהי שנת 1991 התמוטט הגוש הסובייטי. ההתפרקות האדירה שהחלה בשנת 1989 עם נפילתה של חומת ברלין סיימה את המלחמה הקרה והפכה את אמריקה למעצמת העל היחידה שמעמדה ניתן בכלל לוויכוח בעשור שבא אחר כך. ישראל כבר לא הייתה בת ברית בקואליציה האנטי סובייטית. יותר ממיליון יהודים היגרו ממה שהייתה בזמנו ברית המועצות ועלו לישראל שפתחה ביוזמת שלום כוללת עם הפלסטינאים ועם ירדן, ובניסיון לסגור עסקה עם סוריה בשנת 2000. ועם זאת, הברית בשלה והייתה לתכונה מובנית ביחסים בין שתי המדינות. כשישראל שקלה הסכם עם סוריה בשלהי 1999 ובראשית 2000 וניהלה משא ומתן סביבו, וכאשר נוהל משא ומתן לחתימת הסכם כולל עם הפלסטינאים בקמפ דייוויד ביולי 2000, שתי המדינות הקימו צוותים בכירים שידונו בהעמקת היחסים האסטרטגיים וישקלו אותם. אחד הרעיונות שהועלו היה ברית הגנה רשמית.<sup>4</sup>

מסלול היחסים בין ארצות הברית לישראל משנת 1967 היה ברור: משיתוף פעולה ניסיוני לברית כוללת, אף על פי שהייתה זו ברית בלתי רשמית. ישראל ויהודי ארצות הברית נטו לתאר את ישראל בשנות ה־80 וה־90 כ"נכס אסטרטגי" לאמריקה. אכן, היה לישראל ערך אסטרטגי והייתה ללא ספק בת ברית לארצות הברית. אלא שארצות הברית מעולם לא הגדירה את ישראל באופן רשמי כנכס אסטרטגי. שיתוף הפעולה התחזק והתגבר מבחינה צבאית, מודיעינית, טכנולוגית ודיפלומטית, אבל ארצות הברית, אחרי התמוטטות ברית המועצות לא ראתה בישראל נכס אסטרטגי בהכרח. בת ברית שניתן לסמוך עליה, אבל כזאת שעומתה עם האינטרסים של ארצות הברית באזור הלכו ותכפו.

מהפרספקטיבה היהודית-אמריקאית השנים שלאחר 1967 היו שנים מעצבות, מגדירות וממריצות. מאמצייהם שהתבססו על המעמד החדש שרכשו לעצמם זה לא מכבר בפוליטיקה האמריקאית הקלו על עיצובה של ברית בין אמריקה לישראל ועל גיבושה. בתודעתם, נהנו יהודי ארצות הברית מהטוב שבשני העולמות. למרות ההצלחה המוחלטת הזאת, להתפתחותם של היחסים המיוחדים בין ארצות הברית לישראל יש מחיר. בעוד היחסים עם ארצות הברית הם מעמדי התווך של הביטחון הלאומי של ישראל, הנורמליזציה של הברית גרמה לפוליטיזציה של התמיכה בישראל. יהודי ארצות הברית היו כעת מרוצים מבית, ואי שביעות הרצון מחלק ממדיניותה של מדינת

4 הייתה חבר הצוות הישראלי, קבוצת תכנון המדיניות האסטרטגית שמונתה על ידי הנשיא קלינטון וראש הממשלה ברק כדי לדון בשיקולים בעד ברית הגנה רשמית ונגדה. אחת הסוגיות שבהן דן הצוות הישראלי הייתה כיצד תשפיע ברית כזאת על יהודי ארצות הברית מבחינת המחויבות שהם חשים כלפי ישראל. כמעט מיותר לומר, שלא הוגשה שום המלצה חד משמעית.

ישראל הפך גלוי. יהודי ארצות הברית מילאו תפקיד מפתח בשמירה על היחסים המיוחדים הללו, והם עדיין ממלאים אותו. במונחים של ההיסטוריה של יחסים בינלאומיים זוהי ברית שאין לה אח ורע, במיוחד אם בוחנים את האינטרסים האסטרטגיים של ארצות הברית באזור. יהודי ארצות הברית לקחו את הברית הצבאית והפוליטית שנכרתה אדהוק בשלהי שנות ה־60 והגדירו אותה מחדש כיחסים מוסריים ומבוססי ערכים. זה עבד נהדר, אבל כיום נדרש עיון מחדש והתאמות.

ייתכן שכעת כשאמריקה "מגבה" את ישראל וישראל חזקה, עשירה ומצליחה, אולי הגיע הזמן לשאול: מהי אותה ישראל שכלפיה אנו מגלים מחויבות, האם היא אמיתית, ואם אכן כן, האם היא צריכה להישאר מאפיין שמגדיר את זהותם של יהודי ארצות הברית?

## האם הם באמת מפנים עורפם?

התשובה האינטואיטיבית לשאלה הזאת היא "ברור שלא". אלא שדבקות מקובלת באינטואיציה תטעה במקרה זה ותתעלם מזרמי המעמקים ומהשינויים המשמעותיים שעוברים (עדיין) על הקהילה היהודית.

אין ספק שהעידן של "ישראל באש ובמים" באופן שבו התקיים מ-1967 ועד לאמצע שנות ה-80 ואולי אפילו עד לסוף המאה ה-20, חלף עבר לו הן באופן מהותי, הן מבחינת ההיקף שלו והן בעוצמתו. בדומה לישראלים, יהודי ארצות הברית, בכל הנוגע ליחסם לישראל, חיים באווירה שניתן לכנותה בשם אווירת "היום השביעי של מלחמת ששת הימים"; באווירה הזאת סוגיית תהליך השלום וההיבטים הפוליטיים, הביטחוניים והמוסריים של היחסים עם הפלסטינאים הן סוגיות שמגדירות את הזהות היהודית-אמריקאית העכשווית. ההשפעה שנגזרת מכך על מעמדה של ישראל בעולם ועל יחסיה עם ארצות הברית היא בעת ובעונה אחת גורם חשוב ביותר שתורם לאחדות הקהילה, וגם סיבה לפילוגה.

יהודי ארצות הברית התאהבו בישראל במהלך שנות ה-60 ובראשית שנות ה-70, אלא שבשלהי שנות ה-70 ובמהלך שנות ה-80 הרומאן הלך ודעך. "ההתאהבות של יהודי ארצות הברית בישראל" הייתה קצרת ימים: היא נמשכה כעשור, ולוותה במסירות משפחתית רוחשת טוב כלפי ישראל בשעות משבר. לא עוינות הגיעה לאחריה, אלא התפכחות מאשליות והתנגדות למדיניות ולערכים מסוימים.

גם דב וקסמן וגם סטיבן רוזנטל מעלים שאלה דומה: מדוע יותר ויותר מיהודי ארצות הברית חשים אכזבה מישראל ומותחים עליה ביקורת משלהי שנות ה-70? חלק מהסיבות המובנות לשינוי הזה בעמדותיהם של יהודי ארצות הברית נובע מכך שישאל החלה לאכזב אותם בשלל סוגיות בעת ובעונה אחת: הסוגיה הפלסטינית, סוגיות שנוגעות לדמוקרטיה ולזכויות אזרח, סוגיית "דת ומדינה". ישראל הציונית-ליברלית שהכירו מעלונים, ממרצים אורחים ומפוליטיקאים ומדיפלומטים ישראלים, נעלמה. במקומה הופיע דבר-מה שהישראלים סבלו, אבל יהודי ארצות הברית חשבו שהוא מעצבן, מטריד ואינו מתיישב עם ערכיהם הקוסמופוליטיים-הדמוקרטיים-ליברליים מטבעם. ישראל הפכה למשהו אחר, שהחליף את המדינה החילונית, הסוציאל-דמוקרטית, השוויונית, האידיאליסטית ורודפת השלום, כפי שיהודי ארצות הברית ראו אותה פעם, ממרחקים (Waxman, 2016, p.41).

בשנים 1948-1967 לא הטרידו את עצמם יהודי ארצות הברית בסוגיות הנוגעות למה בדיוק היא המדינה היהודית הזאת שנקראת ישראל. וגם לא בשאלה אם היא מדינת היהודים, לאן מועדות פניה, מהם בדיוק יחסינו עם מדינה שמעולם לא ביקרנו בה, והיא מאוכלסת ביהודים שמעולם לא פגשנו. כפי שצוין קודם, הם היו עסוקים מדי בהשתלבותם שלהם באמריקה, וניסו, בינם לבין עצמם לבדוק מה משמעות הדבר להיות יהודי בארצות הברית.

סיפור האהבה ועידן המסירות ללא גבולות של אחרי שנת 1967 פינו את מקומם 15-20 שנה מאוחר יותר לגישה ביקורתית יותר. התחילה להתפתח תחושה שאם ישראל היא אכן מדינת העם היהודי, התגשמות שאיפותיהם הפוליטיות ואנחנו, יהודי ארצות הברית מהווים את הריכוז הגדול ביותר של אוכלוסייה יהודית בעולם (כיום הם הריכוז השני בגודלו, אחרי ישראל), ואנחנו תורמים ביד רחבה ומשדלים את הממשל בארצות הברית לפעול למענם, אז אין ספק שאנחנו, יהודי ארצות הברית, צריכים להשמיע את קולנו בנוגע לאופן שבו המקום הזה מתנהל, וגם בנוגע לשאלה לאן מועדות פניו. ואם אנו חלוקים זה על זה בערכינו, לא רק במדיניות שלנו, עלינו להשמיע את קולנו, ולעשות זאת בראש מורם.

כדי להעניק הסבר מלא לעיתוי שבו קרו הדברים, יש להבין כמה שינויים נוספים: שינויים שחלו בארצות הברית, שינויים שחלו בישראל, שינויים שחלו בסכסוך הערבי-ישראלי ושינויים שחלו ביחסי המעצמות שהשפיעו על האופן שבו נתפסות הן ארצות הברית והן ישראל [בדעת הקהל]. השינויים הללו השפיעו על האופן שבו תופסים יהודי ארצות הברית את עצמם, וגרמו לשינוי במידת המגע שהם מקיימים עם ישראל. בזאת טמון פרדוקס: ככל שיהודי ארצות הברית מבקרים יותר בישראל, קוראים על אודותיה, מפתחים הבנה בנוגע למורכבויות של הפוליטיקה הישראלית, מדיניותה והחברה שלה ולניואנסים שלה, כך הם הופכים מחויבים יותר. אלא שככל שהם מחויבים יותר כך הם מרוצים פחות ומוכנים פחות לדקלם את הקלישאות המקובלות. וכך, מחויבות מולידה פילוג ולא אחדות, פרט לדמותם הכוללת של היהודים האורתודוקסים המודרניים אשר שהולכים ומתחברים לישראל.

אין זו התפתחות גרועה. למעשה, חוסר ההסכמה טוב בהרבה מניתוק ומאדישות, בין אם מנהיגיה של יהדות ארצות הברית ומנהיגי ישראל טורחים להודות בזאת ובין אם לאו. ידע ובקיאיות גורמים במידה מסוימת להתפכחות מאשליות. אותו עיקרון חל על התקרבות רבה מדי לשמש או לכוכב הבייסבול שאתה מעריץ: התקרבות יכולה להיות מקור לכאב. כפי שאמר סטיבן כהן מוקדם יחסית, עוד בשנת 1989: "אהבה עיוורת ואידיאליזציה בלתי מבוססת יכולות להימשך רק עד גבול מסוים" (Cohen, 1989).

מעולם לא הייתה נקודת ציון שממנה ואילך והלאה ניתן היה לקבוע באופן חד משמעי שיהודי ארצות הברית "מפנים עורפם לישראל" בגלוי ובעליל. נקודה חד משמעית שכזאת צריכה להראות שינוי בעקומת היחסים. בפוליטיקה או בסוציולוגיה יש נקודות כאלה, אבל קשה להבחין בהן. רק לעתים נדירות מצליחים להבחין בסדקים שמבשרים למעשה שינויים טקטוניים בעת התהוותם, וזהו המקרה בשינוי עמדותיהם של יהודי ארצות הברית כלפי ישראל. כפי שצייתי קודם, 1948 הייתה שנה מכוננת ושנת 1967 הייתה שנת תמורה. במהלך השנים ניתן להגדיר בביטחון את שתיהן כנקודות מפנה.

ישראל נותרה חלק מזהותם של יהודי ארצות הברית, אבל הניואנסים חשובים. בסקרים למיניהם, בתשובה לשאלות הכלליות, הגנריות כמעט כמו "כמה חשובה לך ישראל" או "האם אתה חש קשור לישראל", יענו רוב רובם של יהודי ארצות הברית בחיוב. שכן זוהי האמת. בו בזמן, כלליותן של השאלות מטעה, שכן היא פוסחת על דקויות והדקויות הללו, הדקות מכל דק, מציגות תמונה מורכבת יותר.

קווי השבר ניכרים לעין. לא ניתן להשיב לאחור את הדיונים, את החיכוכים, את הסוגיות הנתונות במחלוקת ואת הסדקים שנבעו בחומת הסולידריות לנקודת ציון אחת מסוימת. במקום זאת ניתן לומר שזהו תהליך ארוך, הדרגתי ובלתי הפיך, של מה שדב וקסמן מכנה בשם "העימות של יהודי ארצות הברית בנוגע לישראל", או, כפי שקרא לזה סטיבן רוזנטל "דעיכתו של הרומאן היהודי אמריקאי עם ישראל" (אלה שתי כותרות המשנה בהתאמה של ספריהם, ראו בביבליוגרפיה), או כפי שקורא לזאת הרב אריק יופה "התמיכה הנשחקת בישראל", כשהוא טוען שהישראלים "חיים בהכחשה מוחלטת" בנוגע לאיום הנשקף מהממסד הדתי-אורתודוכסי בישראל לאינטרסים האסטרטגיים של ישראל בארצות הברית (Yoffie, 2016).

הפלישה ללבנון בשנת 1982, פרשת פולרד בשנת 1985, רצח רבין בשנת 1995, האינתיפדה הראשונה בשנת 1987 והשנייה בשנים 2001-2004, העובדה שלא מתקיים שום תהליך שלום ואין אור בקצה המנהרה בעשור שחלף מאז, המחלוקת בשאלת מיהו יהודי, והסוגיה נצחית של המונופול האורתודוכסי והזכות להתפלל בכותל חוללו שינוי ביחסיהם של יהודי ארצות הברית עם ישראל. המחלוקת הללו גרמו לכך שרצונם הטוב והעשוי מקשה אחת של יהודי ארצות הברית כלפי ישראל התחלף במגוון של רצונות, ובבחינה ביקורתית של מעשיה. על פי רוזנטל:

אלא שבסופו של דבר אנחנו מדברים על דבר מה שהוא יותר מהעמקת המחלוקת עם יהודי ארצות הברית. קץ שתיקתם של יהודי ארצות הברית משקף את השינוי שחל ביהודי ישראל וביהודי ארצות הברית. במהלך 50 השנים האחרונות התפתחו שני הצדדים באופן שבלבל את הצד השני והבהיר, שהסטריאוטיפים שדבקו בציונים, כמו גם אלה שדבקו ביהודי התפוצות הם פחות ופחות רלוונטיים. (Rosenthal, 2001, p. 18)

הסוציולוג סטיבן כהן סקר את עמדותיהם של יהודי ארצות הברית במשך שנים רבות למען הוועד היהודי אמריקאי (AJC). הממצאים שהצטברו ממחקריו שהתבססו על סקרים, מדגישים את מקומה ההולך ומתכווץ של ישראל בתודעה היהודית אמריקאית. ה"התרחקות" כפי שהוא מכנה את התופעה שעולה בבירור מהנתונים שהוא מציג, היא גם כותרת לדיון אקדמי וגם לדיון ציבורי בקהילה היהודית בארצות הברית. התחושה המשותפת לרוב מוחץ מקרב יהודי ארצות הברית ועל פיה "אם ישראל תיעלם תהיה זו אחת הטרגדיות הגדולות בחיי" הוחלפה בתחושה קלושה בהרבה, טוען כהן. מחקרים שנערכו לאחרונה מראים ששיעור היהודים ש"מאוד מאוד תומכים בישראל", הצטמצם, אף על פי שהקשרים עדיין חזקים יחסית. מצערת אפילו עוד יותר התמונה שעולה מהמאפיין הדורי: ככל שאתה צעיר יותר, כך אתה מתעניין פחות בישראל ופחות תומך מראש בכל סוגיה שקשורה אליה. האדישות פושה בעיקר בקרב הצעירים: כהן מצא שברווחים של עשר שנים בין קבוצות הגיל שנבדקו, התמיכה בישראל צונחת ב־5 אחוז, ככל שהקבוצות מצעירות והולכות. מחקר האוכלוסין של מועצת הפדרציה היהודית משנת 1990 גילה ש־31 אחוז מיהודי ארצות הברית בגילאים שבין 18 ל־24 דיווחו שהם אינם חשים שם קשר רגשי לישראל, וזה היה בשנת 1990: בטרם התמוטטה ברית המועצות, לפני הסכם אוסלו, לפני רצח רבין ולפני האינתיפדה השנייה שהתחוללה אחרי שנת 2000.

אז יש פער בדעות ובעמדות הבסיסיות בין יהודי ארצות הברית לבין היהודים בישראל. אף על פי שהרוב בשתי המדינות מאמין שפתרון שתי המדינות הוא הפתרון הרצוי (הגם שיתכן שהוא בלתי מעשי ובלתי ניתן ליישום בנקודה שבה אנו נמצאים), הם חלוקים בעניין השפעתן של ההתנחלויות בגדה המערבית. רוב היהודים בישראל (42 אחוז) טוענים שהמשך הבנייה בהתנחלויות מסייע לביטחון ישראל. רק 17 אחוז מקרב יהודי ארצות הברית מסכים.

חלוקה זו קיימת גם (בהטעמה) לאורך הקשת הדתית. יהודים חרדים בשתי המדינות סבורים כמעט באותה המידה שממשלת ישראל עושה מאמץ כן להביא להסדר שלום. אלא שיהודים לא חרדים בארצות הברית נוטים לומר זאת פחות מעמיתיהם החרדים (36 אחוז לעומת 55 אחוז בהתאמה). ייתכן שיש ממצא דמוגרפי חשוב שעשוי לבשר חיכך ביחסים בין יהודי ארצות הברית לישראל בהווה ובעתיד והוא נובע מפער הדורות: יהודים אמריקאים בגילאים שבין 18 ל־29 נוטים לצדד בעמדה ליברלית בסוגיות פוליטיות שישארל מעורבת בהן: הם נוטים לומר שפתרון שתי המדינות אפשרי ושארצות הברית תומכת בישראל באופן מוגזם. הם גם נוטים יותר להצטרף לגיי סטריט ועושים זאת בהתלהבות למורת רוחם של הארגונים הממוסדים.

הנה דוגמה נוספת: בסקירה של שנת 2007, 40 אחוז האמינו ש"ישראל כובשת שטח ששייך למישהו אחר", ויותר מ-30 אחוז דיווחו לעתים על "בושה" שהם חשים בגלל פעולותיה של ישראל. יהודים אמריקאים צעירים גם נוטים לחשוב שישראל חזקה, ולא חלשה ונתונה בסכנה, ולפיכך הם אינם סבורים שהיא זקוקה לתמיכתם הגורפת (Cohen and Kelman, 2007).

השנים האחרונות התאפיינו במרידות וארס. לדברי הרב שלדון לואיס מפאלו אלטו, סמוך לסן פרנסיסקו (ביתם של כחצי מיליון יהודים), "הקהילות שלנו ממש נקרעו סביב נושא ישראל. אנשים תקפו אחד את השני באופן אישי, קשרי ידידות הסתיימו, אנשים עזבו בתי כנסת בגלל זה ואף עזבו לגמרי את ההקהילה" (Waxman, 2016, p. 116). בשנת 2015 העפיל הסגנון שאפיין את העיסוק בסוגיות ישראליות לפסגת הגסות, בעת הדיונים שערכו ארצות הברית וחמש מעצמות נוספות על עסקת הגרעין עם איראן (הסכם המעצמות על תוכנית הגרעין האיראנית) נשאו ונתנו עמה ובסופו של דבר גם חתמו איתה על ההסכם. יהודים כינו זה את זה במלה "קאפו". צלב קרס צויר מחוץ לבית מגוריו של חבר הקונגרס ג'רי נדלר (דמוקרט מניו יורק) אחרי שהביע את תמיכתו בעסקה עם איראן, וראש הממשלה נתניהו, בצעד חסר תקדים ונתון במחלוקת, ארגן לעצמו נאום, או הזמן לנאום על ידי הרפובליקאים בקונגרס – תלוי לגרסתו של מי מאמינים – בקונגרס, נגד העסקה, כשהוא מבקש מיהודי ארצות הברית לתמוך בו (הם לא תמכו). כשהוא יוצא מנקודת הנחה, שהעסקה מסכנת את ביטחונה של מדינת ישראל ושהוא ראש הממשלה של העם היהודי.

אין ספק, שבמהלך שני העשורים האחרונים, חלה תפנית משמעותית ביחסיהם של יהודי ארצות הברית עם ישראל. פחות ופחות מיהודי ארצות הברית מוכנים לאמץ את הרעיון על פיו יש לתמוך בישראל באש ובמים.

ישראל חזקה, עוצמתית, עשירה, התוצר הלאומי הגולמי שלה מגיע לזה שברבות מארצות האירופי, יותר מ-100 חברות ישראליות נסחרות בנסד"ק, ושום איום קיומי לא מרחף מעליה, ובוודאי לא כזה שאותו ראו לנגד עיניהם ובצדק, יהודי ארצות הברית בין 1948 ועד לקריסתה של ברית המועצות בראשית שנות ה-90.

יהודי ארצות הברית שבו אפוא אל סדר היום הליברלי שלהם והשוו אותו למה שמייצגת ישראל, או לרושם שישראל הותירה בהם. כתוצאה מכך הם מוכנים יותר לבקר את ממשלות ישראל בפומבי ולהסתייג בגלוי ממדיניותה של ישראל בנושאים שונים.

זווית חשובה נוספת הוא טבעה החד צדדי, חסר הסובלנות והמתעמת של הפוליטיקה בשתי המדינות. ייתכן שישראל אינה נקודת מחלוקת קלאסית, אבל היא ללא ספק מתנהגת כאילו היא כן. הדיון בישראל מתנהל לעתים קרובות בווישינגטון או בניו יורק בארסיות רבה והוא מושפע מהאווירה הפוליטית ששוררת בארצות הברית. התנגדות עזה, הגזמות כמו שימוש בסלנג נמוך ורעיל, ויכוחים פוליטיים נוטפי שנאה וגסות רוח הם חלק מהנורמה בפוליטיקה הישראלית והאמריקאית. גם זה יוצר את הרושם שכל דיון הוא מעצם טבעו דיון מפלג.

כתוצאה מכך, בניסיון כן ואף על פי כן כושל להציג אחדות, הקהילה היהודית המאורגנת מלבה בשוגג זעם נוסף. זה, בדומה למה שכבר הודגם במקרה של עסקת הגרעין האיראנית, והשאלה אם זה טוב לישראל או רע לישראל הובילו לשינויים משמעותיים בפוליטיקה של יהודי ארצות הברית. הארגונים הגדולים, שנקראים הממסד היהודי – מואשמים בניסיון לדכא את הדיון בישראל בקרב היהודים. לעתים הם מואשמים בכך שאינם מייצגים את הציבור ומנותקים ממנו.

אם נשוב לפרדוקס של מחויבותם של יהודי ארצות הברית, ברור שהתמיכה בישראל הפכה לגורם מכונן בזהות היהודית אמריקאית, במיוחד מאז מלחמת ששת הימים (כפי שכבר צוין קודם). צ'רלס ליבמן, אחד החוקרים החשובים והפוריים ביותר של יהדות ארצות הברית העיר ש"ישראל הפכה לכלי בזהותו של היהודי האמריקאי. ישראל, והדאגה לשלומה הם סמל חשוב מכול בזהות היהודית" (Liebman, 1977, p. 199). הדברים הללו נותרו בעינם.

יש לראות את הנטייה "להתרחק" בפרופורציה. חלק גדול מהביקורת יכול להיחשב לביקורת המושמעת מפי דורשי טובתה של מדינת ישראל, כנאמר במשלי כ"ז ו: "נְאֻמִים, פְּעָעִי אוֹהֵב". רובם הגדול של יהודי ארצות הברית עדיין מגלים אכפתיות רבה בכל הנוגע לישראל, בין אם הם מסכימים עם מאפייניה, התנהגותה והמדיניות שהיא נוקטת, ובין אם לאו. כן, האכפתיות הזאת היא דו ערכית, ומידה הגונה של ביקורת נמסכת בה בנוגע למדיניותה של ישראל בתחומים שונים, ואף על פי כן, אכפת להם.

## האם ישראל מאחדת את יהדות ארצות הברית או מפלגת אותה?

ישראל היא גם זה וגם זה. זו הייתה הנחת היסוד של המאמר הזה וההנחה שהנחתי לפני שערכתי את המחקר, וזוהי גם מסקנתו החד משמעית. אלא ששיווי המשקל בין "מאחד" לבין "מפלג" נוטה, כך נראה, אל עבר האפשרות שישראל ממלאת תפקיד מפלג במשחק. הפילוג הזה אינו נוגע רק בשינוי עמדותיהם כלפי ישראל ובהתפכחותם מעמדות קודמות בנוגע אליה, אלא הוא מצביע על התפתחויות שחלו ביהודי ארצות הברית, בזהותם ובמקומם בחברה האמריקנית.

אם נביט במהלך ההיסטורי משנת 1948 נראה, שהמפלג והמאחד דרו בכפיפה אחת מאז ומתמיד במרחב הציבורי של יהודי ארצות הברית, כמו גם במרחב הפרטי. ה"מפלג" לא תמיד התנהל במתח ובארסיות, ואפילו לא בלהט. הוא התפתח מאדישות, אבל לתקופה קצרה בין 1967 עד פחות או יותר אמצע שנות ה־90 משלה האחדות בכיפה.

דב וקסמן חד משמעית במסקנתו: "הקרב הפנימי בנוגע לישראל בקרב יהודי ארצות הברית הולך ומתעצם ככל שישראל מתמודדת עם גינויים בינלאומיים הולכים וגוברים, תזוזות פוליטיות אל עבר הימין הקיצוני, העובדה שתהליך השלום בין ישראל לפלסטינאים שרוי בקיפאון עמוק, ופתרון שתי המדינות נראה יותר ויותר רחוק, אם לא בלתי סביר לחלוטין" (Waxman, 2016, pp. 3-4). רוזנטל וסטיבן כהן מדגישים אף הם את העובדה ש"שינוי היסטורי מתחולל ביחסיהם של יהודי ארצות הברית עם ישראל. עידן התמיכה ללא שאלות וללא גבולות בישראל חלף עבר לו. הקונסנזוס הפרו ישראלי שאיחד בזמנו את יהודי ארצות הברית נשחק, וישראל הופכת במהירות למקור למחלוקת ולא לאחדות ליהדות ארצות הברית. בעת שהקונסנזוס בנוגע לישראל מתפרק אט אט בתוך הקהילה היהודית, ממלא את מקומו של עידן הסולידריות העידן החדש של העימות היהודי אמריקני הפנימי בנוגע לישראל. בקצרה, ישראל הייתה פעם גורם שליכד את יהודי ארצות הברית. כעת היא מפלגת ביניהם" (ibid).

מבחינה היסטורית, אם שבים לשנת 1948, הקונסנזוס הפרו ישראלי שמשל בכיפה בקהילה היהודית באמריקה אחרי 1967 ובמהלך שנת ה־80, הוא בגדר חריגה מהנורמה. ביקורת, דיון קולני ומחלוקות בנוגע לישראל היו בגדר נורמה במהלך ההיסטוריה, כפי שכבר צוין קודם. על כן, גם יהודי ארצות הברית וישראל שממשיכים לומר ש"כולנו ביחד" עלולים לבודד את עצמם באזור נוחות שאינו חורג מגבולותיהם כנסים גדולים או משיחות ועידה של הארגונים היהודיים הגדולים והמוסדים.

בניסיון להסביר את הרציול שמאחורי המחקר שלו (וגם של המאמר הזה) וקסמן טוען, שממדיה של תמיכתם של יהודי ארצות הברית בישראל מוגבלים והיא איננה אוטומטית. "העובדה שלא כל יהודי ארצות הברית מגלים אכפתיות בנוגע לישראל מחייבת אותנו להסביר מה מניע את היהודים שמגלים אכפתיות כזאת. זהו ניתוח שנערך רק לעתים נדירות. לעתים קרובות, תמיכתם של יהודי ארצות הברית בישראל נלקחת כעניין מובן מאליו, שאין צורך להסבירו, כאילו התמיכה בישראל היא חלק מהותי מיהדותו של אדם" (ibid, p. 22-23).

בפשטות, הפוליטיקה היהודית אמריקאית משפיעה ישירות על הפוליטיקה האמריקאית, על מדיניות הממשל בנושאים שונים ועל העמדות הציבוריות בנוגע לישראל. עבור ישראל עצמה, הפוליטיקה היהודית אמריקאית היא בעלת חשיבות גדולה עוד יותר אפילו. ייתכן שלא מוגזם יהיה לומר, שעתידיה של ישראל תלוי באופן חלקי בשאלה, האם יהודי ארצות הברית יתמכו בה, לצד השאלה כיצד יעשו זאת. בטקסט מכונן שפורסם לראשונה בשנת 1976 ועסק בקהילה היהודית בארצות הברית, תיאר דניאל אלעזר המנוח את יהודי ארצות הברית "כיהדות החזקה ביותר בעולם, [שחיה בקרבה] של האומה החזקה ביותר בעולם". הדברים הללו נכונים גם כיום.

יש טיעון על פיו לא ניתן להיות יהודי חילוני באמת מחוץ לגבולותיה של ישראל. אז כשישראל הפכה לדת האזרחית של יהודי ארצות הברית, אחרי 1967, היא היוותה מקור מאחד בזהותם של רוב יהודי ארצות הברית שאינם דתיים במיוחד. קשר לישראל היה החוליה החסרה בין יהודים אמריקאים ליברליים חילוניים לבין היהדות כתרבות, יותר מאשר כדת ותו לא. ואף על פי כן, בשנים האחרונות עולה מהנתונים מגמה הפוכה: תפקידה של ישראל בחיזוק זהותם של יהודי ארצות הברית היא בעלת חשיבות רבה יותר בקרב יהודים דתיים. יש התאמה הדוקה למדי בין אמונה דתית לבין קשר לישראל, וסקרים שנערכו במהלך השנים מראים בעקביות שהקשר לישראל משתנה בהתאם לזרם הדתי שאליו שייך כל אדם: היהודים החרדים חשים קשורים יותר מכולם לישראל. העובדה הזאת בתורה מחזקת את החלוקה שקיימת בין כה וכה בין היהודים החרדים ליהודים הלא חרדים בארצות הברית.

בסקרים שאותם ערך הוועד היהודי אמריקאי (AJC) בין 1986 ל־2010, 60-75 אחוז מהיהודי ארצות הברית דיווחו באופן קבוע שהם חשים "קרובים לישראל". הקשר היהודי אמריקאי לישראל ידע תנודות קלות משנה לשנה בגלל אירועים מסוימים, אבל היה בדרך כלל יציב מאוד. הדיון שמתנהל כעת בקרב יהודי ארצות הברית על אודות ישראל הוא פומבי יותר, סוער וקיצוני יותר מאי פעם. מחויבות, כפי שכבר הודגש קודם לכן, מייצרת גם מחלוקות ונתק הדרגתי.

כותב וקסמן:

אין זה הלך רוח שהוא נחלתן של האליטות בלבד, אלא דיון שבו משתתפים מספרים גדלים והולכים של יהודי ארצות הברית על בסיס יומיומי כמעט. עובדה זו לא רק אפשרה לאנשים רבים יותר להשמיע דעות שונות על ישראל ועל הסכסוך שלה עם הפלסטינאים, אלא גם הובילה לעתים קרובות לוויכוחים מרים, להתקפות אישיות ולהרס של יחסים. אכן, הדיון על ישראל נעשה כל כך מכוער בקהילות יהודיות רבות, עד שקבוצות מסוימות מקרבן נאצלנו להגיב לכך באמצעות יוזמות לקידום שיח תרבותי, ואפילו שכרו אנשים כדי לאפשר דיון בישראל. אבל גם אם הוויכוח על ישראל יתקיים באופן תרבותי יותר, הוא עדיין יישאר גורם מפלג. (Waxman, 2016, p.120)

החברה היהודית בארצות הברית והחברה היהודית בישראל נעות במסלולים שונים זו מזו מסיבות טבעיות. מכיוון שכל אחת מהן מתנהלת באווירה חברתית-פוליטית שונה, מתחוללים בה שינויים חברתיים שונים, הזוהות היהודית היא שונה, הגדרת ה"יהדות" שונה וחיי הפרט והקהילה נתפסים בכל אחת מהחברות באופן שונה. הנתק מתרחב גם משום ששתי הקבוצות נכשלו בסופו של דבר בניהול דיאלוג כן ומתמשך ביניהן, ואולי סירבו לעשות זאת. הישראלים כשלו בקבלת המגוון הדתי של יהודי ארצות הברית, בעוד יהודי ארצות הברית מתקשים להבין מדוע הישראלים, למרות עוצמתה של ישראל, חשים חוסר ביטחון ופגיעות. בעוד שסביר להניח שההתנגדות היהודית אמריקאית כנגד ישראל תמשיך להתחזק, ככל שהסכסוך עם הפלסטינאים ימשיך להתקיים ללא פתרון נראה לעין, אף על פי כן נראה שהחיבור לישראל נותר בעינו.

ברצף ההיסטורי של 2000 השנים האחרונות, הקהילה היהודית בארצות הברית והיהודים החיים בישראל הם שתי הקהילות המשגשגות, המצליחות והבטוחות מכולן. ירושלים/תל אביב וניו יורק/מיאמי הן גרסאות מודרניות של בבל וירושלים, בין שתי ערים יהודיות. עם כל ההבדלים הנגזרים מכך, על אף כל הדיונים שמתקיימים בענייניה של ישראל ולמרות כל הכעס שמופנה כלפיה, היא עדיין התקווה הטובה ביותר לשמירה על זהותם הקולקטיבית של יהודי ארצות הברית.